

POSTĘPOWANIE O ZATWIERDZENIE UKŁADU

Anna Hrycaj

BIBLIOTEKA SĄDOWA

POSTĘPOWANIE O ZATWIERDZENIE UKŁADU

Anna Hrycaj

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Stan prawny na 1 września 2024 r.

Recenzent

Dr hab. Przemysław Wołowski

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8390-094-0

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wprowadzenie	17
Rozdział I	
Uwagi ogólne i charakter prawny postępowania o zatwierdzenie układu	39
1. Geneza i charakter prawny postępowań restrukturyzacyjnych	39
2. Rodzaje postępowań restrukturyzacyjnych	48
3. Geneza postępowania o zatwierdzenie układu	58
3.1. Krótki zarys historii polskiego prawa dotyczącego niewypłacalności	58
3.2. Historia postępowania o zatwierdzenie układu	66
4. Postępowanie o zatwierdzenie układu jako hybrydowe postępowanie restrukturyzacyjne	91
5. Postępowanie o zatwierdzenie układu jako postępowanie z zakresu restrukturyzacji zapobiegawczej	97
6. Analiza prawnoporównawcza wybranych systemów prawa restrukturyzacyjnego	99
6.1. Uwagi ogólne	99
6.2. Stany Zjednoczone	101
6.3. Wielka Brytania	102
6.4. Niemcy	106
6.5. Litwa	108
6.6. Łotwa	112
6.7. Grecja	115
6.8. Francja	118
6.9. Holandia	121
6.10. Norwegia	124
6.11. Mołdawia	128
6.12. Singapur	131
7. Podsumowanie	132

Rozdział II

Przesłanki postępowania o zatwierdzenie układu	135
1. Uwagi ogólne	135
2. Przesłanki procesowe	136
2.1. Uwagi ogólne	136
2.2. Dopuszczalność drogi sądowej	138
2.3. Zawisłość sporu	139
2.4. Powaga rzeczy osądzonej	141
2.5. Zdolność restrukturyzacyjna	142
2.6. Jurysdykcja krajowa	145
2.6.1. Podstawy prawne badania jurysdykcji krajowej w sprawach restrukturyzacyjnych	145
2.6.2. Uwagi ogólne o jurysdykcji krajowej w sprawach restrukturyzacyjnych	147
2.6.3. Łączniki jurysdykcyjne	154
2.6.3.1. Łącznik jurysdykcyjny dla głównego postępowania restrukturyzacyjnego	154
2.6.3.2. Łącznik jurysdykcyjny dla ubocznego postępowania restrukturyzacyjnego	161
2.7. Immunitet	164
2.8. Badanie przesłanek procesowych w postępowaniu o zatwierdzenie układu	165
3. Podstawy postępowania o zatwierdzenie układu	172
3.1. Uwagi ogólne	172
3.2. Niewypłacalność	175
3.3. Zagrożenie niewypłacalnością	179
3.4. Wielość wierzycieli	180
3.5. Proporcja wierzytelności spornych i bezspornych	180
3.6. Fakt, że dłużnik nie jest deweloperem	185
3.7. Fakt, że dłużnik nie jest emitentem obligacji	188
4. Podsumowanie	189

Rozdział III

Podmioty postępowania o zatwierdzenie układu	192
1. Uwagi ogólne	192
2. Organy postępowania	193
2.1. Sąd	193
2.1.1. Pojęcie sądu restrukturyzacyjnego	193
2.1.2. Właściwość rzeczowa sądu	195
2.1.3. Właściwość miejscowa sądu	197
2.1.4. Skład sądu	204
2.1.5. Czynności sądu	205
2.1.6. Akta sądowe	209

2.2. Nadzorca układu	210
2.2.1. Charakter prawny nadzorcy układu	210
2.2.2. Wymogi formalne pełnienia funkcji nadzorcy układu	210
2.2.3. Podstawa pełnienia funkcji przez nadzorcę układu	218
2.2.3.1. Wybór nadzorcy układu przez dłużnika	218
2.2.3.2. Umowa z nadzorcą układu	219
2.2.3.2.1. Uwagi ogólne	219
2.2.3.2.2. Umowa z nadzorcą układu jako umowa konsensualna, wzajemna i odpłatna	220
2.2.3.2.3. Umowa z nadzorcą układu jako umowa nazwana	221
2.2.3.2.4. Umowa z nadzorcą układu jako umowa procesowa	221
2.2.3.2.5. Forma i treść umowy z nadzorcą układu	222
2.2.3.2.6. Rozwiązanie i wygaśnięcie umowy z nadzorcą układu	222
2.2.3.2.7. Prawo właściwe dla umowy z nadzorcą układu	226
2.2.3.2.8. Dopuszczalność zawarcia w umowie z nadzorcą układu umowy o jurysdykcję	227
2.2.4. Czynności nadzorcy układu	231
2.2.5. Odpowiedzialność cywilna nadzorcy układu	236
2.2.6. Nadzorca układu jako nadzorca restrukturyzacyjny w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 12 dyrektywy 2019/1023	244
3. Uczestnicy postępowania	248
3.1. Dłużnik	248
3.1.1. Uwagi ogólne	248
3.1.2. Śmierć dłużnika	250
3.1.3. Utrata zdolności procesowej przez dłużnika i braki w zakresie składu organów lub osób uprawnionych do działania za dłużnika będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną	252
3.2. Wierzyciele	254
3.2.1. Uwagi ogólne	254
3.2.2. Wierzyciele, którym przysługuje wierzytelność bezsporna	257
3.2.3. Wierzyciele, którym przysługuje wierzytelność sporna	258
3.2.4. Śmierć wierzyciela, utrata zdolności procesowej przez wierzyciela i braki w zakresie składu organów lub osób uprawnionych do działania za wierzyciela będącego osobą prawną lub jednostką organizacyjną	262
3.2.5. Relacje między wierzycielami	263
3.3. Małżonek dłużnika	265

3.4. Prokurator i podmioty biorące udział w postępowaniu „na prawach przysługujących prokuratorowi”	266
3.5. Prawa i obowiązki uczestników postępowania	268
4. Podsumowanie	274

Rozdział IV

Przebieg postępowania o zatwierdzenie układu na etapie przedsądowym	276
1. Uwagi ogólne	276
2. Obligatoryjne etapy postępowania o zatwierdzenie układu na etapie przedsądowym	277
2.1. Zawarcie umowy między dłużnikiem a nadzorcą układu	277
2.2. Dzień układowy	278
2.3. Założenie i prowadzenie akt	285
2.3.1. Pojęcie akt nadzorczy układu	285
2.3.2. Zakres dokumentów gromadzonych w aktach nadzorczy układu	287
2.3.3. Założenie akt	291
2.3.4. Dostęp do akt	293
2.3.4.1. Uwagi ogólne	293
2.3.4.2. Akty prawne regulujące dostęp do akt nadzorczy układu	294
2.3.4.3. Zakres podmiotów uprawnionych do udostępniania akt	296
2.3.4.4. Zakres podmiotów upoważnionych do dostępu do akt	297
2.3.4.5. Sposób udostępniania akt	299
2.3.5. Utrata i zniszczenie akt	301
2.3.6. Przekazanie akt do sądu i ich archiwizacja	304
2.3.7. Zbiór dokumentów	305
2.3.8. Przejęcie akt oraz zbioru dokumentów przez nowego nadzorcę układu	306
2.4. Spis wierzytelności i spis wierzytelności spornych	306
2.5. Plan restrukturyzacyjny	309
2.6. Test zaspokojenia – brakujący element układanki	315
2.7. Głosowanie nad układem	316
2.7.1. Uwagi ogólne	316
2.7.2. Charakter prawny układu	317
2.7.3. Charakter prawny czynności oddania głosu	325
2.7.4. Głosowanie	329
2.7.4.1. Uwagi ogólne	329
2.7.4.2. Zbieranie głosów przez nadzorcę układu	330
2.7.4.2.1. Czas zbierania głosów	330

2.7.4.2.2. Forma oddawania głosów przez wierzycieli	333
2.7.4.3. Zgromadzenie wierzycieli	339
2.7.4.3.1. Uwagi ogólne	339
2.7.4.3.2. Charakter prawny zgromadzenia wierzycieli w postępowaniu o zatwierdzenie układu	339
2.7.4.3.3. Zwołanie zgromadzenia wierzycieli	341
2.7.4.3.4. Zawiadomienie wierzycieli o zgromadzeniu wierzycieli	342
2.7.4.3.5. Przebieg zgromadzenia	343
2.7.4.3.6. Wierzyciele uprawnieni do udziału w zgromadzeniu	343
2.7.4.3.7. Głosowanie na zgromadzeniu wierzycieli	345
2.7.4.3.8. Odroczenie zgromadzenia wierzycieli	348
2.7.5. Przyjęcie układu	348
2.7.5.1. Uwaga ogólna	348
2.7.5.2. Korum	348
2.7.5.3. Większość głosów niezbędna do przyjęcia układu	349
2.7.6. Stwierdzenie przyjęcia układu	353
3. Etapy fakultatywne postępowania o zatwierdzenie układu na etapie przedsądowym	354
3.1. Uwagi ogólne	354
3.2. Obwieszczenie o ustaleniu dnia układowego	354
3.2.1. Charakter prawny obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	354
3.2.2. Przesłanki dokonania obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	355
3.2.2.1. Uwagi ogólne	355
3.2.2.2. Ustalenie dnia układowego	356
3.2.2.3. Nadejście dnia układowego	356
3.2.2.4. Sporządzenie spisu wierzytelności, spisu wierzytelności spornych oraz wstępnego planu restrukturyzacyjnego	361
3.2.2.5. Negatywna przesłanka dokonania obwieszczenia	366
3.2.3. Dokonanie obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	372
3.3. Skutki obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	373
3.3.1. Rodzaje skutków	373
3.3.1.1. Uwagi ogólne	373
3.3.1.2. Wykonywanie uprawnień nadzorcy sądowego i ograniczenie dłużnika w zarządzie majątkiem	374
3.3.1.3. Zakaz wypowiedzania umów	386

3.3.1.4. Zakaz egzekucji	388
3.3.1.4.1. Uwagi ogólne	388
3.3.1.4.2. Zakaz egzekucji w świetle rozwiązań dyrektywy 2019/1023	392
3.3.1.5. Projektowane zmiany w zakresie skutków obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	394
3.3.2. Czas trwania skutków obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego	396
3.3.3. Uchylenie skutków dokonania obwieszczenia	396
3.3.4. Wygaśnięcie skutków obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego z mocy prawa	410
4. Podsumowanie	411

Rozdział V

Przebieg postępowania o zatwierdzenie układu na etapie sądowym	416
1. Charakter prawny sądowego etapu postępowania o zatwierdzenie układu	416
2. Wniosek o zatwierdzenie układu	417
2.1. Charakter prawny wniosku o zatwierdzenie układu	417
2.2. Legitymacja do złożenia wniosku o zatwierdzenie układu	418
2.3. Czas na złożenie wniosku o zatwierdzenie układu	418
2.4. Treść wniosku o zatwierdzenie układu	419
3. Sprawozdanie nadzorczy układu	423
4. Wniesienie wniosku o zatwierdzenie układu do sądu i procedura biurowa	432
5. Przekazanie sprawy według właściwości	437
6. Badanie formalne wniosku o zatwierdzenie układu	437
7. Rozpoznanie wniosku	447
7.1. Rodzaje postanowień	447
7.2. Rodzaj posiedzeń sądu	455
7.3. Obwieszczenie postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu	455
7.4. Czas trwania postępowania sądowego do momentu wydania postanowienia przez sąd I instancji	456
7.5. Zażalenie na postanowienie sądu w przedmiocie zatwierdzenia układu	460
7.6. Wykonalność postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu	462
8. Podsumowanie	464

Rozdział VI

Ukończenie postępowania o zatwierdzenie układu	467
1. Procesowe aspekty ukończenia postępowania o zatwierdzenie układu	467
1.1. Uwagi ogólne	467
1.2. Pojęcie zakończenia i umorzenia postępowania restrukturyzacyjnego	468
1.3. Ukończenie przedsądowego etapu postępowania o zatwierdzenie układu	469
1.4. Ukończenie sądowego etapu postępowania o zatwierdzenie układu	471
1.5. Ukończenie postępowania o zatwierdzenie układu jako całości	472
1.6. Zakreślanie numeru porządkowego sprawy w repertorium GRZ-nu oraz ujawnianie informacji o ukończeniu postępowania w Portalu publicznym Krajowego Rejestru Zadłużonych	472
2. Skutki ukończenia postępowania o zatwierdzenie układu	479
3. Podsumowanie	480
Wnioski końcowe	483
1. Weryfikacja tez badawczych	483
2. Postulaty <i>de lege ferenda</i>	501
Bibliografia	511
Wykaz tabel i wykresów	531

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

dyrektywa 2019/1023	– dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20.06.2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz.Urz. UE L 172, s. 18 ze sprost.)
EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18 ze zm.)
pr. restr.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2022 r. poz. 2309 ze zm.)
pr. up./p.u.n.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 794); przed 1.01.2016 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 334 ze zm.)
rozporządzenie 1346/2000	– rozporządzenie Rady (UE) nr 1346/2000 z 29.05.2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 160, s. 1 ze zm.) – uchylone
rozporządzenie 575/2013	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 z 26.06.2013 r. w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych oraz zmieniające rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (Dz.Urz. UE L 176, s. 1 ze zm.)
rozporządzenie 2015/848	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z 20.05.2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.Urz. UE L 141, s. 19 ze zm.)

r.p.a.s.s.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 5.03.2004 r. w sprawie przechowywania akt spraw sądowych oraz ich przekazywania do archiwów państwowych lub do zniszczenia (Dz.U. z 2022 r. poz. 1697)
r.p.u.a.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 15.11.2021 r. w sprawie sposobu i trybu prowadzenia i udostępniania akt oraz zbioru dokumentów w postępowaniu o zatwierdzenie układu (Dz.U. poz. 2118)
r.u.s.p.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 867)
tarcza 4.0	– ustawa z 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. z 2022 r. poz. 2141)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 959 ze zm.)
u.l.d.r.	– ustawa z 15.06.2007 r. o licencji doradcy restrukturyzacyjnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1007)
u.o.i.n.	– ustawa z 5.08.2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2024 r. poz. 632)
u.o.p.n.	– ustawa z 20.05.2021 r. o ochronie praw nabywcy lokalu mieszkalnego lub domu jednorodzinnego oraz Deweloperskim Funduszu Gwarancyjnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 695)
u.r.	– ustawa z 29.09.1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.)
z.o.z.d.s.	– zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz MS poz. 138 ze zm.)

Czasopisma, zbiory orzecznictwa

AUWr	– Acta Universitatis Wratislaviensis
BGBL	– Bundesgesetzblatt
DR	– Doradca Restrukturyzacyjny
MPB	– Monitor Prawa Bankowego
MPH	– Monitor Prawa Handlowego
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich

OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	– Państwo i Prawo
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PS	– Przegląd Sądowy
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	– Studia Prawnicze
Stb.	– Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden

Inne

KRS	– Krajowy Rejestr Sądowy
KRZ	– Krajowy Rejestr Zadłużonych
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS/TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (do 1.12.2009 r. Trybunał Sprawiedliwości)
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WPROWADZENIE

Jak się wskazuje w literaturze, dług i niewypłacalność to nieodłączne elementy rzeczywistości¹.

Postępowania restrukturyzacyjne są efektem ewolucji prawa dotyczącego niewypłacalności, które aż do XIX w. jako jedyny sposób rozwiązywania problemu niewypłacalnego dłużnika przewidywało postępowanie obejmujące likwidację jego majątku. W literaturze wskazuje się ogólnie, że uzasadnieniem dla istnienia prawa dotyczącego niewypłacalności jest teoria konkursu wierzycieli (*creditor's bargain theory*), która w sposób kompleksowy została przedstawiona w 1980 r. przez T. Jacksona i D. Bairda². Według tej teorii uzasadnieniem istnienia prawa dotyczącego niewypłacalności (prawa upadłościowego) jest ogólna zgoda wierzycieli na istnienie takiego systemu niezależnie od tego, jaka byłaby ich pozycja i zaspokojenie w konkretnej sprawie³.

Dostrzeżenie, że nie zawsze niewypłacalność jest zawiniona przez dłużnika oraz że nie zawsze likwidacja majątku prowadzi do najpełniejszego zaspokojenia wierzycieli stało się początkiem kształtowania kultury ustrukturyzowanej restrukturyzacji. Z biegiem lat w różnych systemach prawnych pojawiły się procedury o charakterze

¹ R. Adamus, *Dług i niewypłacalność. Analiza na czas kryzysu*, Warszawa 2024, s. 29.

² T. Jackson, D. Baird, *Corporate Reorganizations and the Treatment of Diverse Ownership Interests: A Comment on Adequate Protection of Secured Creditors in Bankruptcy*, „University of Chicago Law Review” 1984/51, s. 97–130; N. Tollenaar, *Pre-Insolvency Proceedings: A Normative Foundation and Framework*, Oxford 2019, s. 9. W systemach germańskich teoria konkursu wierzycieli ma dłuższą tradycję (zob. np. szwajcarska ustawa o dochodzeniu należności i upadłości z 11.04.1889 r.; austriacka ustawa konkursowa z 10.12.1914 r.; niemiecka ordynacja upadłościowa z 10.02.1877 r.; E. Till, *Zasady materialnego prawa konkursowego austriackiego*, Lwów 1907).

³ Uzasadniając tę teorię, badacze często odwołują się do dylematu więźnia. Dylemat więźnia jest najczęściej wykorzystywaną grą w naukach ekonomicznych i społecznych, a w szczególności w ramach ekonomicznej analizy prawa. W ramach tego dylematu rozważana jest sytuacja, w której dwie strony, współpracując, mogą uzyskać obopólnie korzystny wynik. Jednak obawa przed egoistycznym zachowaniem partnera i chęć maksymalizacji własnych korzyści skłania często strony do wyboru zachowania rywalizacyjnego, co w konsekwencji prowadzi do gorszego rezultatu (tak E. Roszkowska, *Analiza „dylematu więźnia” z wykorzystaniem kompleksów reguł*, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jsui/bitstream/11320/14178/1/E_Roszkowska_Analiza_dylematu_wieznia_z_wykorzystaniem_kompleksow_regul.pdf (dostęp: 26.08.2024 r.), s. 1; na temat dylematu więźnia w badaniach nad układem por. również P. Mogielka, *Układ w postępowaniu restrukturyzacyjnym na tle ekonomicznej analizy prawa*, niepubl. rozprawa doktorska, Gdańsk 2023).

przedupadłościowym (restrukturyzacyjnym), których celem było zawarcie układu między dłużnikiem a jego wierzycielami, odnoszącego się do zobowiązań dłużnika. W literaturze postępowania przedupadłościowe określa się jako fenomen prawa upadłościowego⁴. Pojawienie się postępowań restrukturyzacyjnych rozpoczęło następnie dyskusję na temat najlepszego (optymalnego) modelu postępowania restrukturyzacyjnego. Istotnym osiągnięciem tej dyskusji jest przyjęcie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20.06.2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniającej dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości). W motywie 4 preambuły dyrektywy 2019/1023 trafnie zauważono, że: „Istnieją różnice między państwami członkowskimi, jeżeli chodzi o wybór procedur, z których mogą skorzystać dłużnicy znajdujący się w trudnej sytuacji finansowej w celu przeprowadzenia restrukturyzacji swoich przedsiębiorstw. Niektóre państwa członkowskie mają ograniczony wybór procedur, które umożliwiają restrukturyzację przedsiębiorstw [...]. W innych państwach członkowskich restrukturyzacja jest możliwa na wcześniejszym etapie, ale dostępne procedury mogłyby być bardziej skuteczne lub są bardzo sformalizowane, w szczególności z powodu ograniczania przez te procedury korzystania z pozasądowych sposobów rozpoznawania sporów. [...] Analogicznie, przepisy krajowe umożliwiające przedsiębiorcom skorzystanie z drugiej szansy, w szczególności przez przyznawanie im umorzenia długów zaciągniętych w ramach prowadzenia działalności gospodarczej, różnią się między państwami członkowskimi pod względem długości okresu wymaganego dla uzyskania umorzenia długów oraz warunków jego przyznania”. W takiej sytuacji prawodawca unijny uznał, że: „Wyższy stopień harmonizacji w dziedzinie restrukturyzacji, niewypłacalności, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności jest [...] niezbędny do dobrego funkcjonowania rynku wewnętrznego w ujęciu ogólnym, a w szczególności do dobrego funkcjonowania unii rynków kapitałowych, a także niezbędny dla odporności europejskich gospodarek, w tym dla zachowania i tworzenia miejsc pracy” (motyw 8 preambuły dyrektywy 2019/1023).

Można założyć, że okres implementacji dyrektywy 2019/1023 przez państwa członkowskie⁵ oraz okres najbliższych kilku lat po jej implementacji przyniesie wiele nowych rozwiązań w zakresie kształtu postępowań restrukturyzacyjnych. Dyrektywa

⁴ N. Tollenaar, *Pre-Insolvency...*, s. 256.

⁵ W Polsce przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekt ustawy implementującej dyrektywę 2019/1023 był pierwotnie procedowany jako projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz ustawy – Prawo upadłościowe, druk nr UC120 (<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12361503>). Na skutek zmiany władzy po wyborach parlamentarnych w 2023 r. został wycofany w lutym 2024 r., a następnie, podczas „kadencji” dwutygodniowego rządu Premiera Mateusza Morawieckiego, prawie tożsamy projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo restrukturyzacyjne oraz niektórych innych ustaw wpisano do wykazu prac rządu pod nr UC1 i skierowano do Sejmu (<https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12379705/katalog/13024930#13024930>). Zasadnicza część obu projektów była tożsama i odnosiła się do implementacji dyrektywy 2019/1023. W projekcie UC120 dodano przepisy wprowadzające do polskiego systemu

wyznacza bowiem główne cele, które państwa członkowskie powinny osiągnąć, pozostawiając im swobodę wyboru odpowiednich środków. Z kolei przyjęcie nowych rozwiązań będzie skutkowało pojawieniem się problemów związanych z ich stosowaniem. Niewątpliwie w dalszej perspektywie konieczna będzie analiza efektywności nowych procedur, w tym również analiza porównawcza rozwiązań starych i nowych rozwiązań oraz rozwiązań przyjętych w różnych państwach członkowskich. Przyjęcie dyrektywy 2019/1023 nie kończy zatem dyskusji na temat optymalnego modelu postępowania restrukturyzacyjnego, a jedynie przenosi ją na bardziej zaawansowany poziom. Niniejsza monografia stanowi głos w tej dyskusji.

Poszukując optymalnego rozwiązania sytuacji dłużnika w kryzysie, w pierwszej kolejności należy odpowiedzieć na pytanie, czy optymalnym modelem postępowania restrukturyzacyjnego jest:

- 1) postępowanie sądowe, tj. postępowanie rozpoczynające się złożeniem do sądu wniosku o otwarcie postępowania i w całości przebiegające pod nadzorem sądu;
- 2) postępowanie pozasądowe, tj. postępowanie, które w całości toczy się poza sądem i bez jakiegokolwiek ingerencji ze strony sądu⁶;
- 3) postępowanie hybrydowe, tj. postępowanie, którego pewna część toczy się poza sądem, ale następnie konieczne jest przynajmniej zatwierdzenie przez sąd układu przyjętego przez wierzycieli.

Przedmiotem badań, których wyniki zostały zaprezentowane w opracowaniu, jest postępowanie o zatwierdzenie układu, które – według powyższego podziału – można zakwalifikować jako postępowanie hybrydowe. Postępowanie o zatwierdzenie układu składa się bowiem z etapu pozasądowego oraz sądowego, w którym dochodzi do zatwierdzenia lub odmowy zatwierdzenia układu przez sąd.

Niewątpliwie, analizując różne procedury restrukturyzacyjne w poszukiwaniu optymalnego modelu postępowania restrukturyzacyjnego, trzeba w pierwszej kolejności zidentyfikować cele tego postępowania, a następnie wskaźniki, według których będzie dokonywana ocena postępowania, a w istocie rzeczy ocena regulacji normatywnej konstruującej kształt tego postępowania⁷. Może być bowiem tak, że określony model postępowania jest najlepszy z punktu widzenia ochrony interesów dłużnika,

prawnego zasady wyznaczania syndyków oraz nadzorców i zarządców „według kolejności” na podstawie sądowych list doradców restrukturyzacyjnych.

⁶ Warto zauważyć, że dyrektywa 2019/1023 wymaga sądowego zatwierdzenia układu jedynie dla niektórych, konkretnie określonych sytuacji, a mianowicie wówczas, gdy: 1) układ wpływa na roszczenia lub udziały zainteresowanych uczestników wyrażających sprzeciw; 2) układ przewiduje nowe finansowanie; 3) układ wiąże się z utratą ponad 25% miejsc pracy. W związku z tym w literaturze wskazuje się, że model przyjęty w dyrektywie zakłada jako podstawowy sposób restrukturyzacji postępowania pozasądowe. Od tego standardu przewidziane są trzy obligatoryjne wyjątki, w których konieczne jest zatwierdzenie układu przez sąd. Zob. A.J. Witosz, D. Benduch, *Restrukturyzacja pozasądowa*, RPEiS 2022/1, s. 52.

⁷ Immanentną cechą rozważań o prawie, a do takich zalicza się niniejsza monografia, jest bowiem odniesienie do wartości. Zob. T. Biernat, *Legislacja. Analiza procesu*, Kraków 2016, s. 22.

a inny jest najlepszy z punktu widzenia interesów wierzycieli lub określonych grup wierzycieli. Wobec tego, w ramach prowadzonych badań, w pierwszej kolejności zidentyfikowano parametry oceny. W tym zakresie zauważono, że prawo dotyczące niewypłacalności ewoluowało od prawa skupionego niemal wyłącznie na ochronie wierzycieli do prawa, którego głównym zadaniem jest ochrona dłużnika. Jednak, w dalszym ciągu postępowanie zapobiegające upadłości jest zorientowane podmiotowo, to znaczy głównym przedmiotem zainteresowania tego postępowania są jego podmioty, tj. w szczególności dłużnik, a obecnie w znacznie mniejszym niż poprzednio zakresie wierzyciele. Tymczasem przedmiotem zainteresowania postępowania restrukturyzacyjnego nie powinien być dłużnik ani jego wierzyciele rozumiani podmiotowo i samodzielnie, ale relacje między dłużnikiem a jego wierzycielami. Jak bowiem trafnie wskazuje R. Adamus, dług jest relacją społeczną, jego byt wymaga odpowiednich interakcji⁸. Dług, a w szczególności niewypłacalność, wywołuje określone interakcje i w sposób szczególny zmienia istniejące relacje społeczne. Stąd też prawo restrukturyzacyjne i prawo upadłościowe definiuje się w literaturze jako kompleksową regulację prawną, której przedmiotem są właśnie relacje między niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem a jego wierzycielami⁹. Relacje te, z uwagi na niewypłacalność lub zagrożenie niewypłacalnością dłużnika, mają charakter konfliktowy. Po pierwsze jest to konflikt między dłużnikiem a wierzycielami w ogólności. W ramach tego konfliktu dłużnik dąży do ograniczenia swojej odpowiedzialności kosztem interesów wierzycieli, co w odniesieniu do restrukturyzacji przedsiębiorstwa oznacza dążenie do jego zachowania bez uwzględnienia w tym zakresie albo z minimalnym uwzględnieniem interesów wierzycieli. Po drugie jest to konflikt między wierzycielami, z których każdy ma na celu uzyskanie maksymalnego zaspokojenia swojej wierzytelności niezależnie od stopnia zaspokojenia pozostałych wierzycieli. W ramach tych konfliktów dłużnik dąży do rozwiązania sytuacji kryzysu ekonomicznego i uniknięcia upadłości, a wierzyciele – do jak najpełniejszego zaspokojenia swoich roszczeń¹⁰. W konsekwencji zadaniem prawa restrukturyzacyjnego jest nakreślenie ram prawnych dla optymalnego rozwiązania wskazanych wyżej konfliktów z uwzględnieniem zasad sprawiedliwości społecznej i przyjętego przez ustawodawcę systemu wartości¹¹, a celem postępowania restrukturyzacyjnego jest uzdrowienie relacji między dłużnikiem a jego wierzycielami.

Spojrzenie na prawo restrukturyzacyjne jako na narzędzie rozwiązania konfliktu rodzi szansę odkrycia nowych rozwiązań, które być może okażą się skuteczniejsze niż dotychczasowe. W tym celu konieczne jest wykorzystanie dorobku badaczy, któ-

⁸ R. Adamus, *Dług...*, s. 45. Autor wskazuje również, że instytucja długu jest starsza niż instytucja wymiany towarowej, co świadczy o tym, że dług tkwi bardzo głęboko w genotypie człowieka. Por. także D. Graeber, *Debt: The First 5,000 Years*, London 2014.

⁹ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 7.

¹⁰ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 10.

¹¹ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 10.

rzy przynajmniej od lat 50. XX w. prowadzą systematyczne studia nad konfliktem¹². Odwołując się do badań nad konfliktem społecznym, należy przywołać jedną z wielu definicji konfliktu, zgodnie z którą jest to określony stosunek między przynajmniej dwiema stronami zawsze reprezentowanymi przez ludzi, którymi mogą być jednostki, grupy, zbiorowości formalnie lub nieformalnie związane, zmierzające w określonym czasie do niedających się ze sobą pogodzić celów lub zmierzające do tego samego celu różnymi, sprzecznymi drogami¹³. Dla rozważań dotyczących restrukturyzacji i związanego z nią konfliktu ciekawa jest definicja zaproponowana przez L. Kriesberga, według którego konflikt społeczny jest sytuacją, w której dwie lub więcej stron (to znaczy jednostki lub grupy) jest przekonanych, że ich cele nie dają się pogodzić. Sprzeczność dążeń wynika z przyjętych subiektywnie założeń, że osiągnięcie celu przez jedną stronę uniemożliwia realizację celów ich oponentów¹⁴. Interesujące w tej definicji jest zwrócenie uwagi na subiektywność założeń, które rodzą przekonanie o sprzeczności celów, do których dążą strony konfliktu. W takiej sytuacji, w ramach poszukiwania sposobów rozwiązania konfliktu, należałoby szczególnie nacisk położyć na weryfikację i obiektywizację przyjętych założeń. Podobnie D.G. Pruitt oraz J.Z. Rubin interpretują konflikt jako proces postrzegania niezgodności interesów oraz wiary, że strony konfliktu nie mogą zrealizować swoich aspiracji w tym samym czasie¹⁵. Również w tym ujęciu podkreślane są elementy subiektywne, a więc postrzeganie, które z istoty rzeczy jest subiektywne oraz wiara w brak możliwości wspólnego realizowania swoich aspiracji.

Konflikt między niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem można rozważać również na gruncie teorii stereotypów. Niewątpliwie w naszej kulturze prawnej funkcjonuje stereotyp nieuczciwego dłużnika, którego głównym celem jest pokrzywdzenie wierzycieli oraz stereotyp wierzycieli, których jedynym celem jest zagarnięcie majątku dłużnika¹⁶. Należy mieć świadomość, że często reakcje

¹² Spośród wielu zob. G. Simmel, *Conflict & The Web of Group-Affiliations*, New York 1955; K.E. Boulding, *Conflict and Defense. A General Theory*, New York 1962, s. 236; J. Koziński, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1970; R. Collins, *Conflict Sociology. Toward an Explanatory Science*, New York-London 1975; L. Coser, *Spoleczne funkcje konfliktu* [w:] *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, wyb. W. Deroczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki, Warszawa 1975; R. Dahrendorf, *Teoria konfliktu w społeczeństwie przemysłowym* [w:] *Elementy teorii socjologicznych. Materiały do dziejów współczesnej socjologii zachodniej*, wyb. W. Deroczyński, A. Jasińska-Kania, J. Szacki, Warszawa 1975; J. Mucha, *Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnych teoriach zachodnich*, Warszawa 1978; J.A. Schellenberg, *The Science of Conflict*, New York 1982, s. 4; H. Białyński, *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, Warszawa 1983; *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka*, red. M. Deutsch, P.T. Coleman, Kraków 2005; S. Jedynak, *Teorie konfliktu społecznego* [w:] *Konflikt i walka*, red. A. Żuk, Lublin 1996; A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt społeczny w świetle współczesnych teorii*, Katowice 2019.

¹³ A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 15.

¹⁴ L. Kriesberg, *Social Conflicts*, London 1982, s. 17.

¹⁵ D.G. Pruitt, J.Z. Rubin, *Social Conflict: Escalation, Stalemate and Settlement*, New York 1986, s. 4.

¹⁶ W analizie konfliktu między dłużnikiem a wierzycielami nie można pomijać tego, że stereotypowy obraz przeciwnika z reguły zakłada demonizujący i niemoralny obraz grupy przeciwnej oraz idealizujący i moralny obraz grupy własnej (por. M. Sherif, *Intergroup Conflict and Cooperation: The Robber Cave*

dłużnika i wierzycieli na niewypłacalność lub zagrożenie niewypłacalnością nie są reakcjami na rzeczywistą sytuację, ale na jej zniekształcone w świadomości obrazy¹⁷. Jak bowiem wskazuje W. Lippmann, system stereotypów stwarza pseudośrodkowisko, w którym ludzie są zamknięci, do którego się przystosowują i które ich oddziela od innych pseudośrodkowisk¹⁸.

W socjologii, podsumowując różne definicje konfliktu, zaznacza się ich wspólne cechy, wskazując, że:

- 1) konflikt to zjawisko psychospołeczne, to znaczy jest to interakcja występująca między ludźmi (jednostkami i grupami) w konkretnym kontekście społecznym;
- 2) konflikt jest zjawiskiem nieuchronnym, powszechnym, ahistorycznym, to znaczy występującym w każdej epoce historycznej, w każdej zbiorowości, choć różne są jego formy i metody rozwiązywania;
- 3) konflikt może mieć konstruktywny lub destruktywny charakter w zależności od źródeł, psychospołecznych uwarunkowań podmiotów konfliktu i zastosowanych metod jego rozwiązywania¹⁹.

Odnosząc wymienione wyżej elementy konfliktu do sytuacji niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością dłużnika, należy stwierdzić, że:

- 1) konflikt między dłużnikiem i wierzycielami oraz konflikt między wierzycielami jest określoną interakcją występującą zawsze w konkretnym kontekście społecznym, gospodarczym i legislacyjnym;
- 2) konflikt między dłużnikiem i wierzycielami oraz konflikt między wierzycielami jest zjawiskiem nieuchronnym, które występowało i będzie występować zawsze, niezależnie od przyjętych rozwiązań normatywnych i uwarunkowań społeczno-gospodarczych, aczkolwiek regulacje prawne i otoczenie społeczno-gospodarcze mogą warunkować określone formy rozwiązania konfliktu;
- 3) konflikt może mieć konstruktywny lub destruktywny charakter w zależności od zastosowanych metod jego rozwiązania, które w zdecydowanej większości wynikają z regulacji ustawowych kształtujących model postępowania restrukturyzacyjnego, a w określonym zakresie również z kultury prawnej społeczeństwa²⁰.

Experiment, Norman 1961). Co ciekawe, badania wskazują, że bezpośredni kontakt oraz nadrzędny cel osłabiają nieporozumienia i błędne postrzeganie przeciwnika (A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 75). Spostrzeżenie to niewątpliwie warto wykorzystać w poszukiwaniu rozwiązań konfliktu opartego na niewypłacalności dłużnika.

¹⁷ A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 70.

¹⁸ W. Lippmann, *Public Opinion*, New York 1965. Na temat stereotypów zob. w szczególności A. Schaff, *Stereotypy a działanie ludzkie*, Warszawa 1981.

¹⁹ A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 37.

²⁰ Określone zachowania stron konfliktu są bowiem wyuczone w procesie socjalizacji, co wynika z tego, że kultura danej społeczności narzuca ludziom gotowe wzory zachowania. Zob. A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 23, która w zakresie socjalizacji w sytuacjach konfliktowych odwołuje się do M.H. Rossa, *The Culture of Conflict. Interpretations and Interests in Comparative Perspective*, New Haven-London 1993.

Niewątpliwie konflikt między niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem i jego wierzycielami oraz konflikt między wierzycielami takiego dłużnika ma swoje głębokie korzenie w ludzkich interesach²¹. Jednak zdefiniowanie interesów dłużnika i wierzycieli, które są źródłem konfliktu, nie jest oczywiste. Najbardziej naturalne wydaje się przyjęcie, że interesem wierzycieli jest uzyskanie najpełniejszego zaspokojenia ich wierzytelności z majątku dłużnika, a interesem dłużnika jest uniknięcie ogłoszenia upadłości, utrzymanie przedsiębiorstwa i minimalne (albo przynajmniej mniejsze niż maksymalne) zaspokojenie wierzycieli. W pewnym, bardzo podstawowym sensie, jest to twierdzenie prawdziwe. Wydaje się jednak, że powyższe spostrzeżenie nie wyczerpuje całego spektrum interesów dłużnika i wierzycieli, które są realizowane w postępowaniu restrukturyzacyjnym. Odwołując się znowu do badań dotyczących konfliktu społecznego, należy zauważyć, że niektórzy badacze wyróżniają interesy uniwersalne, które przez innych badaczy definiowane są jako potrzeby: bezpieczeństwa, tożsamości, akceptacji itd.²² Z punktu widzenia nauki o niewypłacalności interesujące wydaje się ujęcie bezpieczeństwa jako interesu mogącego stać się źródłem konfliktu. Niewątpliwie sytuacja niewypłacalności lub zagrożenia niewypłacalnością strony stosunku zobowiązaniowego zagraża bezpieczeństwu obu stron tego stosunku, jak również bezpieczeństwu obrotu gospodarczego. Wynikające z tej sytuacji zagrożenie odczuwa zarówno dłużnik, jak i jego wierzyciele, a w dalszej perspektywie także wierzyciele wierzycieli. Nieuniknione jest więc odczucie każdej ze stron, że druga strona, **dążąc do zagwarantowania sobie bezpieczeństwa**, może podejmować działania, które istotnie zagrażają bezpieczeństwu drugiej strony. W takiej sytuacji zagrożenie bezpieczeństwa jawi się jako oczywiste źródło konfliktu. Jest to istotne spostrzeżenie, które powinno skutkować tym, że w ramach poszukiwania optymalnych rozwiązań legislacyjnych należy koncentrować się na takich, które w toku całego procesu restrukturyzacji w maksymalny sposób zapewnią wszystkim zaangażowanym uczestnikom poczucie bezpieczeństwa. Przy czym pojęć „bezpieczeństwo” i „poczucie bezpieczeństwa” nie należy ograniczać wyłącznie do bezpieczeństwa ekonomicznego. Jest to tylko jeden z elementów szeroko rozumianego bezpieczeństwa jednostki lub zbiorowości. Bezpieczeństwo w znaczeniu interesu jednostki lub grupy oznacza pewność i stabilność sytuacji prawnej, zagwarantowanie autonomii decyzyjności jednostki lub grupy, zapewnienie sprawiedliwego i równego traktowania w porównaniu z innymi jednostkami i grupami jednostek.

Ustalenie, że niewypłacalność lub zagrożenie niewypłacalnością jest przyczyną nieuchronnego konfliktu, którego źródłem jest zagrożenie bezpieczeństwa, oznacza, że na postępowanie restrukturyzacyjne należy patrzeć jak na proces zarządzania kon-

²¹ Na temat interesów jako źródła konfliktu społecznego zob. R.F. Park, E.W. Burgess, *Introduction to the Science of Society*, Chicago 1921, s. 527.

²² Z. Rubin, D.G. Pruitt, S.H. Kim, *Social conflict: Escalation, stalemate, and settlement*, New York 1994 s. 12.

fliktem²³. W literaturze wskazuje się, że zarządzanie konfliktem oznacza transformację negatywnych interakcji między oponentami w taki sposób, aby zniszczyć to, co powoduje eskalację napięcia, a wydobyć konstruktywne elementy danej sytuacji²⁴. Postępowanie restrukturyzacyjne powinno zatem nie tylko stwarzać warunki, w których wszystkie zaangażowane strony będą się czuły bezpiecznie, ale jednocześnie powinno sprzyjać konstruktywnym rozwiązaniom kryzysowej sytuacji dłużnika, które będą korzystne zarówno dla dłużnika, jak i wierzycieli, przy zagwarantowaniu pełnej transparentności i jawności podejmowanych w toku postępowania decyzji.

Optymistyczne jest wyrażone w naukach socjologicznych spostrzeżenie, że żadne z innych źródeł konfliktów nie pozwala na taką przystępną i łatwą formę rozwiązania konfliktu jak konflikty interesów²⁵, co wynika z tego, że cechą charakterystyczną interesów jest negocjowalność. Należy jednak zauważyć, że czym innym jest zakończenie konfliktu, a czym innym jego rozwiązanie²⁶. Zakończenie konfliktu oznacza powstrzymanie podejmowania działań wymierzonych przeciwko drugiej stronie, podczas gdy rozwiązanie oznacza ujawnienie przyczyny danej sytuacji oraz dokonanie wyboru jednej z wielu opcji uporządkowania stosunków między uczestnikami sytuacji konfliktowej. Zakończenie konfliktu nie zawsze oznacza jego rozwiązanie. Konflikt jest rozwiązany dopiero wówczas, gdy nastąpi stanowcza akceptacja decyzji przez wszystkie zaangażowane strony²⁷. W takim ujęciu zatwierdzenie, a nawet wykonanie układu przyjętego w postępowaniu restrukturyzacyjnym będzie zawsze stanowiło zakończenie konfliktu, ale niekoniecznie jego rozwiązanie. W literaturze wskazuje się bowiem, że rozwiązanie konfliktu nie polega na osiągnięciu porozumienia przez dwie strony konfliktu, ale na uwzględnieniu szerokiego społecznego kontekstu danej sytuacji i zbudowaniu środowiska, które umożliwi tworzenie wartościowych relacji między tymi stronami²⁸. Pogląd ten należy zdecydowanie zaakceptować i transponować na grunt nauki o niewypłacalności. Rozwiązanie konfliktu wynikającego z niewypłacalności lub zagrożenia niewypłacalnością nastąpi wówczas, gdy w wyniku procedury restrukturyzacyjnej dojdzie do zbudowania środowiska, któ-

²³ Zarządzanie konfliktem wymaga w pierwszej kolejności poznania dynamiki konfliktu. W pewnym uproszczeniu można wskazać, że w każdym konflikcie wyróżnia się cztery podstawowe stadia: 1) etap przyczyn konfliktu, czyli moment narodzin konfliktu; 2) etap przebiegu konfliktu; 3) etap wygaśnięcia lub zakończenia konfliktu; 4) etap normalizacji sytuacji, a więc normalizacji stosunków między stronami konfliktu. Zob. H. Białyszewski, *Teoretyczne...*, s. 52.

²⁴ J. Crawley, *Constructive Conflict Management. Managing to Make a Difference*, London 1992, s. 10–11.

²⁵ A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, 2019, s. 96. Zdecydowanie bardziej skomplikowany i trudno rozwiązywalny charakter mają np. konflikty oparte na konflikcie wartości (s. 97).

²⁶ O. Wright, *The Nature of Conflict* [w:] *Conflict: Readings in Management and Resolution*, red. J. Burton, F. Dukes, London 1990, s. 28. Por. również koncepcję rozwiązania konfliktu J. Galtunga, określaną trzema literami RRR: *resolution, reconstruction, reconciliation* (rozwiązanie, odbudowanie, pojednanie). Zob. J. Galtung, *Violence. War and the Aftermath: On Visible and Invisible Consequences of Violence and What to Do about Them*, maszynopis; za: A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 179.

²⁷ A. Adamus-Matuszyńska, *Konflikt...*, s. 178.

²⁸ J. Burton, *Unfinished Business in Conflict Resolution* [w:] *Conflict: Readings in Management and Resolution*, red. J. Burton, F. Dukes, London 1990, s. 47.

re umożliwi uzdrowienie relacji między dłużnikiem i wierzycielami i odbudowanie wzajemnego zaufania, oraz w którym jednostki i zbiorowości będą miały poczucie, że państwo poprzez odpowiednie rozwiązania prawne stoi na straży ich bezpieczeństwa.

Uzdrowienie relacji między dłużnikiem i wierzycielami wymaga łącznego zaistnienia kilku elementów:

- 1) sposób rozwiązania zarysowanego wyżej konfliktu interesów musi gwarantować uniknięcie upadłości dłużnika;
- 2) sposób rozwiązania zarysowanego wyżej konfliktu interesów musi zapewniać optymalne zaspokojenie roszczeń wierzycieli; przy czym określenie „optymalne” nie oznacza koniecznie najwyższe, ale najbardziej korzystne dla wierzycieli, z uwzględnieniem szerokiego spektrum ich interesów²⁹;
- 3) dłużnik i wierzyciele powinni mieć pełne poczucie „sprawczości” wobec przyjętego sposobu rozwiązania konfliktu interesów;
- 4) dłużnik i wierzyciele powinni mieć poczucie, że przyjęty sposób rozwiązania konfliktu interesów jest sprawiedliwy.

W szczególności poczucie „sprawczości” w rozwiązaniu sytuacji, w której interesy zaangażowanej strony są zagrożone, jest elementem koniecznym dla zapewnienia tej stronie poczucia bezpieczeństwa. Pełen dostęp do informacji na temat przebiegu postępowania oraz sytuacji dłużnika, możliwość kontaktu z organami postępowania, dłużnikiem oraz innymi wierzycielami, możliwość swobodnego prezentowania swojego stanowiska, w tym również stanowiska krytycznego wobec działań innych podmiotów i wreszcie możliwość oddania głosu, którego siła będzie obliczana zgodnie ze sprawiedliwymi założeniami odwołującymi się do równości podmiotów znajdujących się w takiej samej sytuacji gwarantuje, że wierzyciel będzie bardziej skłonny zaakceptować niezbędne ustępstwa i nie będzie miał poczucia pokrzywdzenia restrukturyzującą dłużnika.

Poczucie, że zastosowany model postępowania restrukturyzacyjnego doprowadził do właściwego i sprawiedliwego wyważenia sprzecznych interesów pozwoli jednocześnie na zbudowanie środowiska, w którym strony nie tylko odzyskają zaufanie względem siebie, ale jednocześnie zwiększą poziom zaufania do instytucji państwowych odpo-

²⁹ Z punktu widzenia badawczego ciekawym zagadnieniem jest spojrzenie na sposób i zakres zaspokojenia wierzycieli w postępowaniu restrukturyzacyjnym przez pryzmat arystotelesowskiej koncepcji sprawiedliwości rozdzielczej i wyrównawczej (zob. Arystoteles, *Etyka nikomachejska* [w:] Arystoteles, *Dzieła wszystkie*, t. 5. *Etyka nikomachejska. Etyka wielka, Etyka eudemejska, O cnotach i wadach*, tłum. D. Gromska, Warszawa 1996). Sprawiedliwość rozdzielcza oparta na zasadzie geometrycznej proporcji odnosi się do czynności rozdzielania, co w postępowaniu restrukturyzacyjnym może się wiązać z dostępem do majątku lub dochodów dłużnika, podczas gdy sprawiedliwość wyrównawcza spełnia funkcję wyrównywania, naprawiania szkód i krzywd (na temat sprawiedliwości wyrównawczej zob. szerzej W. Galewicz, *Zakres sprawiedliwości wyrównawczej w etyce Arystotelesa*, „Peitho. Examina Antiqua” 2017/1(8), s. 289–307).

wiedzialnych za zarządzanie i rozwiązanie konfliktu wynikłego z niewypłacalności lub zagrożenia niewypłacalnością.

W konsekwencji prawo odnoszące się do niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością dłużnika powinno skupiać się na rozwiązaniu konfliktu interesów dłużnika i wierzycieli oraz samych wierzycieli w drodze mediacji, negocjacji i wspólnie wypracowanego porozumienia. Przyjęcie takiego punktu widzenia nakazuje poszukiwać rozwiązań sprzyjających komunikacji między dłużnikiem a wierzycielami (np. rozwiązań nakładających na dłużnika obowiązek odpowiednio wczesnego przedkładania wierzycielom dokumentacji dotyczącej postępowania oraz zakładających angażowanie wierzycieli w proces przygotowania, weryfikacji lub zmiany planu restrukturyzacyjnego)³⁰.

Postępowanie restrukturyzacyjne stanowiące narzędzie rozwiązania konfliktu powinno być oparte na dialogu. Jak słusznie zauważył prawodawca unijny: „Każda restrukturyzacja, w szczególności restrukturyzacja o dużych rozmiarach, która powoduje znaczące skutki, powinna być oparta na dialogu z zainteresowanymi podmiotami. Dialog ten powinien obejmować wybór środków przewidzianych w odniesieniu do celów restrukturyzacji, a także rozwiązania alternatywne, a przedstawiciele pracowników powinni być odpowiednio zaangażowani zgodnie z prawem Unii i prawem krajowym” (motyw 10 preambuły dyrektywy 2019/1023).

Proces konstruowania optymalnych rozwiązań normatywnych musi odnosić się również do czynników pozaprawnych, z których w polskim społeczeństwie najistotniejszy jest zatrwajająco niski poziom wzajemnego zaufania uczestników obrotu gospodarczego, jak również niski poziom zaufania obywateli wobec instytucji i organów państwa³¹.

W takim ujęciu problemem badawczym badań dotyczących postępowania o zatwierdzenie układu uczyniono odpowiedź na pytanie, czy postępowanie o zatwierdzenie układu jest lub może być optymalnym modelem postępowania restrukturyzacyjnego, realizującym główny cel tego postępowania, którym jest uzdrowienie relacji

³⁰ W literaturze J. Krucalak-Jankowska słusznie wskazuje, że wspieranie kultury restrukturyzacji polega na budowaniu „przyjaznego” dla restrukturyzacji środowiska ekonomicznego i prawnego, w którym otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego nie będzie traktowane jako ostateczna porażka ale jako „nowy początek”. Zob. J. Krucalak-Jankowska, *Jak budować w Polsce kulturę restrukturyzacji – uwagi na tle wdrożenia dyrektywy 2019/1023*, DR 2021/3, s. 46.

³¹ Zob. A.J. Witosz, D. Benduch, *Restrukturyzacja...*, s. 56, którzy przytaczają indeks dobrobytu opracowany przez Instytut Legatum dla 167 krajów, w którym Polska w ogólnym rankingu zaufania interpersonalnego zajęła 153 miejsce (2020 r.). Zdaniem autorów wynika z tego, że polskie społeczeństwo nie jest skłonne do interakcji w budowaniu pozytywnych relacji opartych na zaufaniu. Dla postępowania o zatwierdzenie układu oznacza to, że wierzyciele nie są skłonni wierzyć deklaracjom dłużnika co do naprawy jego przedsiębiorstwa, wierzyciele nie ufają innym wierzycielom, podejrzewając ich o próbę nierównego traktowania w postępowaniu restrukturyzacyjnym, wierzyciele nie ufają nadzorcy układu, widząc w nim osobę zatrudnioną przez dłużnika i działającą na jego rzecz (s. 57, 59).

między dłużnikiem i jego wierzycielami. Założono przy tym, że uzdrowienie relacji nastąpi wówczas, gdy postępowanie restrukturyzacyjne doprowadzi do zaspokojenia interesów zainteresowanych stron w takim zakresie i w taki sposób, który pozwoli na odbudowanie zaufania we wzajemnych relacjach oraz w relacjach z państwem i społeczeństwem. Jako wyjściowe założenie przyjęto, że postępowanie restrukturyzacyjne wówczas doprowadzi do uzdrowienia relacji i odbudowania zaufania, gdy po jego zakończeniu wszystkie zainteresowane strony będą miały poczucie, że rozwiązanie sytuacji kryzysowej dłużnika nastąpiło w sposób słuszny i sprawiedliwy. Jest to możliwe tylko wówczas, gdy postępowanie będzie prowadzone sprawnie i szybko, w sposób maksymalnie skracający stan zagrożenia i niepewności, transparentnie i jawnie, a więc przy pełnym dostępie do informacji dla zainteresowanych podmiotów, których prawa są ograniczone na skutek prowadzenia postępowania, bezpiecznie, a więc w sposób, który minimalizuje straty i zagrożenia dla uczestników postępowania oraz z zachowaniem szacunku dla stron konfliktu posiadających sprzeczne interesy.

Oczywiste jest również, że z istoty prawa restrukturyzacyjnego wynika, iż przyjęte na jego gruncie rozwiązania w zakresie każdego postępowania, w tym również postępowania o zatwierdzenie układu, muszą spełniać co najmniej cztery cele ekonomiczne³². Prawo restrukturyzacyjne musi zabezpieczać podstawowe prawa ekonomiczne podmiotów prawa, musi określić ekonomicznie efektywny system alokacji dóbr, musi umożliwić rozstrzygnięcie konfliktów ekonomicznych, które mogą powstać między podmiotami prawnymi i musi dążyć do powiększenia dobrobytu indywidualnego i społecznego, co oznacza, że aby mogło zadziałać, musi spełnić wymóg pewnego „minimum ekonomicznej efektywności”³³.

W związku z określonym wyżej problemem badawczym dokonano systematyzacji prowadzonych badań przez postawienie dwóch zasadniczych tez badawczych:

- 1) obecny model postępowania o zatwierdzenie układu nie prowadzi do uzdrowienia relacji między dłużnikiem i jego wierzycielami i nie sprzyja budowaniu zaufania w kontaktach gospodarczych oraz w relacjach z państwem i społeczeństwem;
- 2) postępowanie o zatwierdzenie układu jest potencjalnie najbardziej optymalnym postępowaniem, w którym, po wprowadzeniu określonych modyfikacji, może być w pełni realizowany cel postępowania restrukturyzacyjnego w postaci uzdrowienia relacji między dłużnikiem a jego wierzycielami.

Weryfikacja tezy postawionej w pkt a nastąpiła przez akceptację lub odrzucenie następujących hipotez badawczych³⁴:

³² W literaturze wskazuje się wręcz, że ta powinność wynika z samej ontologicznej istoty prawa. Tak J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, s. 12.

³³ J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć...*, s. 12.

³⁴ Kolejność postawionych hipotez badawczych odpowiada kolejności rozważań, w których hipotezy te zostały potwierdzone lub odrzucone.

- 1a) z punktu widzenia dłużnika postępowanie o zatwierdzenie układu jest wystarczająco elastyczne, gdyż w zależności od decyzji dłużnika postępowanie to może przebiegać w fazie pozasądowej w sposób niejawni;
- 2a) rozwiązaniu konfliktu nie sprzyja uprzywilejowanie dłużnika, które przejawia się w tym, że wyspecjalizowany organ postępowania (nadzorca układu) jest wybierany przez dłużnika samodzielnie bez jakiegokolwiek udziału wierzycieli, a wierzyciele nie mają żadnego wpływu na sprawowanie przez niego funkcji;
- 3a) rozwiązaniu konfliktu nie służy fakt, że dłużnik i wierzyciele nie mają możliwości skorzystania z mocy profesjonalnego mediatora, którego zadaniem byłoby wsparcie stron w negocjacjach w celu osiągnięcia możliwie najlepszego efektu;
- 4a) postępowanie o zatwierdzenie układu nie jest wystarczająco transparentne, gdyż w praktyce wierzyciele nie mają pełnego dostępu do akt postępowania oraz do informacji na temat sytuacji dłużnika;
- 5a) okoliczność, że w postępowaniu o zatwierdzenie układu negocjacje z wierzycielami nie odbywają się na bazie odpowiednio przygotowanych i obiektywnie zweryfikowanych oraz udostępnionych wierzycielom w odpowiednim czasie informacji na temat sytuacji ekonomicznej dłużnika nie sprzyja transparentności oraz bezpieczeństwu obrotu prawnego;
- 6a) w postępowaniu o zatwierdzenie układu poczucie bezpieczeństwa wierzycieli zostaje zaburzone z uwagi na to, że zakres środków chroniących dłużnika przed egzekucją oraz wypowiedzeniem umów, jak również innymi działaniami ze strony wierzycieli nie jest adekwatny do środków ochrony wierzycieli;
- 7a) rozwiązaniu konfliktu sprzyja regulacja, zgodnie z którą czas trwania pozasądowego etapu postępowania, który jednocześnie³⁵ jest czasem, w którym wierzyciele nie mogą prowadzić egzekucji przeciwko dłużnikowi ani postawić go w stan upadłości, jest stosunkowo krótki;
- 8a) sprawności postępowania nie sprzyja fakt, że postępowanie sądowe stanowiące formalny element postępowania jest wszczynane zawsze, a więc także wówczas, gdy układ został zgodnie przyjęty przez dłużnika i wszystkich wierzycieli albo kiedy co prawda część wierzycieli głosowała przeciwko układowi, ale jednocześnie wierzyciele ci nie wnoszą o rozpoznanie układu przez sąd;
- 9a) rozwiązaniu konfliktu nie sprzyja fakt, że sądowy etap postępowania o zatwierdzenie układu nie przebiega sprawnie i szybko;
- 10a) atrakcyjność postępowania o zatwierdzenie układu jako sposobu rozwiązania konfliktu przejawia się między innymi w tym, że jest to postępowanie relatywnie tanie dla dłużnika i wierzycieli.

Weryfikacja tezy postawionej w pkt b nastąpiła przez akceptację lub odrzucenie następujących hipotez badawczych:

³⁵ W przypadku dokonania przez dłużnika obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego.

- 1b) wprowadzenie rozwiązań pozwalających wierzycielom na sprawowanie, w określonym zakresie, nadzoru nad nadzorcą układu zwiększy szanse na rozwiązanie konfliktu;
- 2b) wprowadzenie rozwiązań pozwalających na skorzystanie z mocy profesjonalnego mediatora, którego zadaniem byłoby wsparcie stron w negocjacjach w celu osiągnięcia możliwie najlepszego efektu, zwiększy szanse rozwiązania konfliktu;
- 3b) zapewnienie wierzycielom pełnego dostępu do akt postępowania oraz do informacji na temat sytuacji dłużnika zwiększy transparentność postępowania, a przez to przyczyni się do zwiększenia zaufania i poczucia bezpieczeństwa;
- 4b) zapewnienie, że negocjacje z wierzycielami będą się odbywały na bazie odpowiednio przygotowanych i obiektywnie zweryfikowanych oraz udostępnionych wierzycielom w odpowiednim czasie informacji na temat sytuacji ekonomicznej dłużnika zwiększy transparentność oraz bezpieczeństwo postępowania;
- 5b) zapewnienie adekwatności środków ochrony dłużnika i wierzycieli w postępowaniu o zatwierdzenie układu zwiększy poczucie bezpieczeństwa i szanse na rozwiązanie konfliktu;
- 6b) szanse na rozwiązanie konfliktu zwiększy wyeliminowanie etapu sądowego postępowania jako etapu obligatoryjnego w każdej sprawie;
- 7b) szanse na rozwiązanie konfliktu zwiększy usprawnienie sądowego etapu postępowania w sprawach, w których etap ten będzie obligatoryjny poprzez maksymalne ograniczenie wymagań formalnych wniosku o zatwierdzenie układu, wyeliminowanie dysfunkcji związanych ze składaniem wniosku i sprawozdania nadzorcy układu za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, przyznanie wnioskowi o zatwierdzenie układu pierwszeństwa rozpoznania oraz usprawnienie organizacji sądownictwa restrukturyzacyjnego.

Analiza problemu badawczego została przedstawiona w monografii w pięciu rozdziałach poprzedzonych wprowadzeniem. Na zakończenie podsumowano wyniki badań, zweryfikowano hipotezy oraz główne tezy pracy, a także skonstruowano postulaty *de lege ferenda*.

Rozdział I skoncentrowano na zagadnieniach dotyczących charakteru prawnego postępowania o zatwierdzenie układu. W jego ramach omówiono charakter prawny i rodzaje postępowań restrukturyzacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem postępowań hybrydowych, do których zaliczono postępowanie o zatwierdzenie układu. Następnie została przedstawiona geneza postępowania o zatwierdzenie układu. Uznano, że związane przedstawił wątek historyczny jest niezbędny dla pełnego zrozumienia aktualnego modelu tego postępowania, który jest wynikiem ewolucji prawa dotyczącego niewypłacalności, a jego obecny, nie do końca spójny, model został ukształtowany w wyniku kilku nowelizacji ustawy z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne. Na zakończenie dokonano analizy charakteru prawnego postępowania o zatwierdzenie układu jako hybrydowego postępowania restrukturyzacyjnego. W rozdziale tym zostały również zamieszczone rozważania prawnoporównawcze.

Rozdział II poświęcono przesłankom postępowania o zatwierdzenie układu. Omówiono przesłanki procesowe oraz przesłanki materialne stanowiące podstawy postępowania o zatwierdzenie układu.

W rozdziale III przedmiotem analizy uczyniono podmioty postępowania o zatwierdzenie układu, wyróżniając sądowe i pozasądowe organy postępowania (sąd, nadzorca układu, nadzorca wykonania układu), uczestników postępowania (dłużnik, wierzyciele) oraz inne podmioty.

Rozważania zawarte w rozdziale IV skupiły się na przebiegu postępowania o zatwierdzenie układu. W pierwszej kolejności przedstawiono etapy obligatoryjne postępowania o zatwierdzenie układu na etapie przedsądowym, w tym zawarcie umowy między dłużnikiem a nadzorcą układu, ustalenie dnia układowego, założenie akt, utworzenie spisu wierzytelności i spisu wierzytelności spornych oraz planu restrukturyzacyjnego, głosowanie nad układem oraz etapy fakultatywne postępowania o zatwierdzenie układu na etapie przedsądowym, w tym obwieszczenie o ustaleniu dnia układowego, uchylenie skutków obwieszczenia, wygaśnięcie skutków obwieszczenia.

W rozdziale V przedstawiono wniosek o zatwierdzenie układu, omówiono postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku o zatwierdzenie układu oraz wykonywanie układu.

Pracę wieńczy podsumowanie, w którym, jak już wspomniano, zostały również przedstawione postulaty *de lege ferenda*. Postulaty zmiany prawa restrukturyzacyjnego skonstruowano z pełnym poszanowaniem pewności³⁶ i stabilności prawa. Nie można jednak pomijać tego, że prawo jest zjawiskiem dynamicznym, a prawo restrukturyzacyjne w sposób szczególny jest indukowane przez zmiany społeczno-gospodarcze. Ponadto konieczność implementacji rozwiązań dyrektywy 2019/1023, a być może w przyszłości kolejnych aktów prawa unijnego będzie uzasadniała określone zmiany legislacyjne. Stąd też przedstawienie konkretnych postulatów wprowadzenia korzystnych z punktu widzenia celu prawa restrukturyzacyjnego rozwiązań legislacyjnych jest pragmatycznym efektem prowadzonych badań.

W toku badań naukowych, których wyniki przedstawiono w niniejszej monografii, posłużono się następującymi metodami badawczymi:

- 1) metoda dogmatycznoprawna,
- 2) metoda historycznoprawna,
- 3) metoda analizy dokumentów,
- 4) metoda analizy orzecznictwa,

³⁶ Należy przy tym zauważyć, że pojęcie „pewności” prawa jest w literaturze nieco nadużywane i nie do końca wyjaśnione. B. Brożek wskazuje nawet, że jest to pojęcie notorycznie niejasne. Zob. B. Brożek, *Pewność prawa jako stabilność strukturalna (Legal Certainty as Structural Stability)*, SP 2011/6(8), s. 23.

- 5) metoda empiryczna – badania aktowe,
- 6) metoda komparatystyczna.

Podstawowym narzędziem, które zastosowano w ramach badań, była metoda dogmatycznoprawna, która poprzez analizę i systematyzację obowiązujących przepisów, uwzględniając sposób stosowania przepisów prawnych i ich funkcjonowanie w określonych kontekstach gospodarczych i społeczno-politycznych, pozwoliła na ustalenie charakteru prawnego postępowania o zatwierdzenie układu, zakresu praw i obowiązków organów i uczestników tego postępowania, charakteru i kształtu zasadniczych jego etapów. Wykładni przepisów prawa dokonywano zgodnie z założeniami derywacyjnej koncepcji wykładni prawa, która nie skupia się wyłącznie na brzmieniu przepisów, nawet jeśli są one dostatecznie jasne, lecz zawsze nakazuje poddać tekst interpretacji poprzez zastosowanie wszystkich dostępnych metod wykładni³⁷. Akceptowano przy tym powszechnie przyjętą w orzecznictwie i w piśmiennictwie zasadę stosowania w pierwszej kolejności wykładni językowej³⁸, uznając jednocześnie, że wykładnia systemowa (systemowa właściwa), dokonywana chronologicznie po wykładni językowej, może stanowić nie tylko środek wspomżenia wykładni językowej, ale również weryfikator rezultatu osiągniętego przez wykładnię językową³⁹. Wykładnia systemowa polega na dokonaniu analizy kontekstu interpretowanego przepisu i jego umiejscowienia zarówno w danym akcie prawnym, jak i w systemie prawa. Wreszcie posłużono się metodami wykładni celowościowej, która polega na określaniu związku między znaczeniem tekstu prawnego a jego celem⁴⁰ oraz na dokonaniu wyboru takiego znaczenia interpretowanego tekstu, który najbardziej realizuje jego cele.

Uzasadnieniem wyboru metody historycznoprawnej była konieczność dokonania analizy ewolucji prawa dotyczącego niewypłacalności dłużnika, która doprowadziła do wyodrębnienia postępowań restrukturyzacyjnych, a w ich ramach postępowań pozasądowych i hybrydowych. Metoda historycznoprawna pozwoliła na odkrycie, jakie czynniki wpłynęły na ukształtowanie obecnego modelu postępowania o zatwierdzenie układu.

W pracy posłużono się również metodą analizy dokumentów wytworzonych w ramach procesów legislacyjnych. Dokumenty powstałe w toku procesu legislacyjnego określane są w literaturze jako „materiały legislacyjne”, „materiały ustawowe” czy

³⁷ M. Zieliński, *Derywacyjna koncepcja wykładni jako koncepcja zintegrowana*, RPEiS 2006/3, s. 93 i n.; szeroko na temat derywacyjnej koncepcji prawa, w tym jej cech charakterystycznych i reguł stosowania, zob. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012.

³⁸ Por. uzasadnienie uchwały SN (pełny skład) z 14.10.2004 r., III CZP 37/04, OSNC 2005/3, poz. 42; wyrok SN z 21.07.2004 r., V CK 21/04, OSNC 2005/7–8, poz. 137; uchwała SN z 20.07.2005 r., I KZP 18/05, OSNKW 2005/9, poz. 74; wyrok Krajowej Izby Odwoławczej z 21.10.2020 r., KIO 2250/20, LEX nr 3092802.

³⁹ M. Zieliński i in., *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, RPEiS 2009/4.

⁴⁰ M. Smolak, *Wprowadzenie* [w:] M. Smolak, *Wykładnia celowościowa z perspektywy pragmatycznej*, LEX 2012.

też, rzadziej, „historia legislacyjna”⁴¹. W literaturze obecny jest spór między tzw. tekstualistami⁴², którzy uważają, że przedmiotem wykładni powinien być jedynie tekst ustawy, a intencjonalistami⁴³, których zdaniem prawidłowa interpretacja wymaga uwzględnienia szerszego kontekstu, w tym w szczególności intencji prawodawcy, które znajdują odzwierciedlenie w materiałach legislacyjnych. Doceniając wagę argumentów tekstualistów⁴⁴, w niniejszym opracowaniu przyjęto jednak jako założenie dopuszczalność ostrożnego posługiwania się w procesie interpretacji tekstu prawnego materiałami legislacyjnymi, w tym w szczególności uzasadnieniem projektu ustawy⁴⁵. Wynika to z przekonania, że prawo ma charakter celowy, a więc wszystkie rozwiązania normatywne służą określönemu przez ustawodawcę celowi. Zidentyfikowanie tego celu wymaga niekiedy odniesienia do szerszego kontekstu interpretacyjnego i uzasadnia sięgnięcie do historii legislacji. Pragmatycznym uzasadnieniem odwoływania się do dokumentów legislacyjnych jest również fakt, że, jak wynika z badań, 73,8% sędziów bada intencje prawodawcy na podstawie materiałów legislacyjnych⁴⁶. W konsekwencji badanie prawa w działaniu (a takie jest ambicją niniejszej pracy) wymaga odniesienia do tych metod interpretacji, które są stosowane przez praktyków.

Badania dokumentów wytworzonych w procesie legislacyjnym nie ograniczyły się jedynie do dokumentów pochodzących od ustawodawcy lub projektodawcy, ale objęły również dokumenty tworzone i składane w toku procesu legislacyjnego w ramach uzgodnień międzyresortowych i konsultacji publicznych. Te dokumenty oczywiście nie posłużyły do dokonywania wykładni przepisów, ale stały się znakomitą źródłem informacji na temat oczekiwań określonych grup interesariuszy wobec regulacji prawa restrukturyzacyjnego.

Wyniki badań dogmatycznoprawnych oraz analizy dokumentów zostały uzupełnione analizą orzecznictwa sądów restrukturyzacyjnych. Należy odnotować, że w zakresie prawa restrukturyzacyjnego zauważa się bardzo duże zróżnicowanie praktyki orzeczniczej, co sędziowie i doradcy restrukturyzacyjni określają nawet mianem

⁴¹ Ł. Dubiński, *Materiały legislacyjne w procesie interpretacyjnym*, „Horyzonty Polski” 2023/14, s. 61.

⁴² F.B. Cross, *The Theory and Practice of Statutory Interpretation*, California 2009. W polskiej literaturze zob. Ł. Dubiński, *Materiały...*, s. 12.

⁴³ J. Blaker, *Is Intentionalist Theory Indispensable to Statutory Interpretation?*, „Monash University Law Review” 2017/43(1), s. 238–272.

⁴⁴ W ramach argumentów przemawiających przeciwko dopuszczalności odwoływania się do dokumentów legislacyjnych jako szczególnie istotne należy wskazać spostrzeżenia, że materiały legislacyjne nie podlegają kontroli konstytucyjnej, nie ma reguł dotyczących rozstrzygania wewnętrznych sprzeczności między nimi, nie ma reguł dotyczących interpretowania treści zawartych w dokumentach parlamentarnych, nie wiadomo czy zawarte w nich informacje faktycznie mają służyć wykazaniu intencji ustawodawcy, czy też np. mają cel polityczny. Zob. Ł. Dubiński, *Materiały...*, s. 75.

⁴⁵ Z pełną świadomością faktu, że uzasadnienie rządowego projektu ustawy jest dokumentem pochodzącym od podmiotów zewnętrznych wobec ustawodawcy.

⁴⁶ A. Bielska-Brodziak, M. Tyrybon, *Interpretacyjna wartość materiałów legislacyjnych w opiniach sędziów administracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2019/1, s. 27–44.

reżimów „dzielnicowych” prawa restrukturyzacyjnego. Wynika to z tego, że w sprawach tych nie przysługuje skarga kasacyjna, a środki odwoławcze rozpoznają sądy okręgowe. Co do zasady brak jest zatem orzecznictwa sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego⁴⁷, które wpływałoby na ujednolicenie praktyki orzeczniczej. Niemniej analiza orzecznictwa sądów restrukturyzacyjnych i sądów odwoławczych ma istotne znaczenie jako metoda korygowania wyników badań dogmatycznoprawnych, pozwalając na dokonanie ustaleń odnoszących się do stosowania prawa w praktyce.

W badaniach posłużono się również metodą empiryczną, przeprowadzając badania aktowe. W istocie rzeczy dopiero badania „prawa w działaniu” pozwalają na dokonanie realnej analizy badanej instytucji i są znakomitą płaszczyzną do obserwacji, jak omawiane regulacje normatywne działają w praktyce, w tym do właściwego zidentyfikowania istniejących dysfunkcji. Należy stanowczo podkreślić, że dopiero takie badanie powinno być podstawą do konstruowania postulatów *de lege ferenda*. W przeciwnym wypadku prowadzone badania niezmiennie ogniskują w sferze ocen, przypuszczeń i domysłów na temat tego, jak w rzeczywistości funkcjonuje badana instytucja.

W ramach badań empirycznych wystąpiono do wszystkich sądów restrukturyzacyjnych⁴⁸, na podstawie § 133 ust. 11 r.u.s.p., zgodnie z którym akta spraw zakończonych mogą być udostępniane jednostkom organizacyjnym prowadzącym działalność naukową lub badawczo-rozwojową, z wnioskiem o wyrażenie zgody na dostęp do 30 najstarszych, zakończonych postępowań o zatwierdzenie układu, prowadzonych w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe. We wniosku wskazano, że w przypadku wyrażenia zgody dostęp nastąpi bezpośrednio za pośrednictwem systemu teleinformatycznego poprzez wyszukanie w systemie sygnatur spraw GRz-nu⁴⁹ przypisanych do danego sądu o numerach od 1 do 30. Wskazano również, że dane pochodzące z akt sprawy zostaną zanonimizowane. Ze względu na to ostatnie zastrzeżenie wszystkie dane pochodzące z akt sprawy, w tym również sygnaturę akt, zanonimizowano. Z uwagi na fakt, że wiele informacji na temat postępowania o zatwierdzenie układu jest dostępnych publicznie w Portalu publicznym Krajowego Rejestru Zadłużonych, podanie w publikacji sygnatury postępowania pozwoliłoby na zidentyfikowanie zarówno dłużnika, którego dotyczy postępowanie, jak i doradcy restrukturyzacyjnego, który w tym postępowaniu pełnił funkcję nadzorcy układu. Byłoby to sprzeczne ze wskazanym we wniosku o dostęp do akt założeniem

⁴⁷ Z wyjątkiem orzeczeń podejmowanych na skutek przedstawienia przez sąd rejonowy lub okręgowy pytania prawnego.

⁴⁸ Wydziały gospodarcze do spraw restrukturyzacyjnych i upadłościowych w sądach rejonowych w: Białymstoku, Bielsku-Białej, Bydgoszczy, Częstochowie, Elblągu, Gdańsku, Gliwicach, Gorzowie Wielkopolskim, Jeleniej Górze, Kaliszu, Katowicach, Kielcach, Koszalinie, Krakowie, Legnicy, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Piotrkowie Trybunalskim, Płocku, Poznaniu, Radomiu, Rzeszowie, Szczecinie, Toruniu, Wałbrzychu, Warszawie (wyłącznie wydział XVIII, gdyż wydział XIX Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy w Warszawie nie zajmuje się sprawami restrukturyzacyjnymi), Wrocławiu, Zielonej Górze, Tarnowie.

⁴⁹ Akta prowadzone przez nadzorę układu na etapie przedsądowym.

pełnej anonimizacji pozyskanych danych. Wobec powyższego w każdym przypadku określenia sygnatury liczbę porządkową sprawy zastąpiono znakiem „x”.

W odpowiedzi na złożony wniosek 17 sądów wyraziło zgodę na dostęp do akt, cztery sądy nie udzieliły odpowiedzi na wniosek, a jeden sąd odmówił dostępu do akt, wskazując, że nie jest dysponentem akt GRz-nu. Osiem sądów wezwało do uzupełnienia wniosku między innymi przez wskazanie zakresu żadanego dostępu do akt, przez wskazanie czy chodzi o zakończone postępowania dotyczące zatwierdzenia układu prowadzone w systemie KRZ i zarejestrowane pod sygnaturą GRz od 1 do 30. Tymczasem we wniosku o wyrażenie zgody na dostęp do akt nie wskazano sygnatury GRz tylko akta o sygnaturze GRz-nu, których dysponentem (w systemie teleinformatycznym) pozostaje nadzorca układu. Wobec powyższego jeden z sądów wskazał, że: „Zgodnie z art. 211a prawa restrukturyzacyjnego w postępowaniu o zatwierdzenie układu to nadzorca układu, a nie sąd, zakłada i prowadzi akta GRz-nu w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe i zgodnie z § 7 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu i trybu prowadzenia i udostępniania akt oraz zbioru dokumentów w postępowaniu o zatwierdzenie układu z 15.11.2021 roku, to nadzorca układu udostępnia akta sprawy w biurze za pośrednictwem systemu teleinformatycznego osobom i uczestnikom postępowania, o których mowa w ust. 1. Po złożeniu wniosku o zatwierdzenie układu zgodnie z art. 211a ust. 4 pr. restr. akta te stanowią część akt sądowych, ale sprawa prowadzona przez sąd w systemie teleinformatycznym ma sygn. akt GRz (a nie sygn. akt GRz-nu). Z oczywistych też względów w razie braku złożenia wniosku o zatwierdzenie układu, akta GRz-nu nie mogą być załączone do żadnych akt”⁵⁰.

Z uwagi na powyższe badania aktowe przeprowadzono na aktach spraw z okręgów tych sądów, które wyraziły zgodę na dostęp do akt, jednak z ograniczeniem wyłącznie do akt tych spraw, w których został złożony wniosek o zatwierdzenie układu, co oznacza, że akta prowadzone przez nadzorcę układu pod sygnaturą GRz-nu stały się częścią akt prowadzonych przez sąd pod sygnaturą GRz. Badaniu podlegały wówczas łącznie akta całej sprawy. Wątpliwości dotyczące udzielania dostępu w celach badawczych do akt GRz-nu, które nie stały się częścią akt sądowych, przedstawiono w rozdziale IV monografii. W zakresie postępowań o zatwierdzenie układu, w których nie został złożony do sądu wniosek o zatwierdzenie układu, poddano analizie wyłącznie dane dostępne na Portalu publicznym Krajowego Rejestru Zadłużonych.

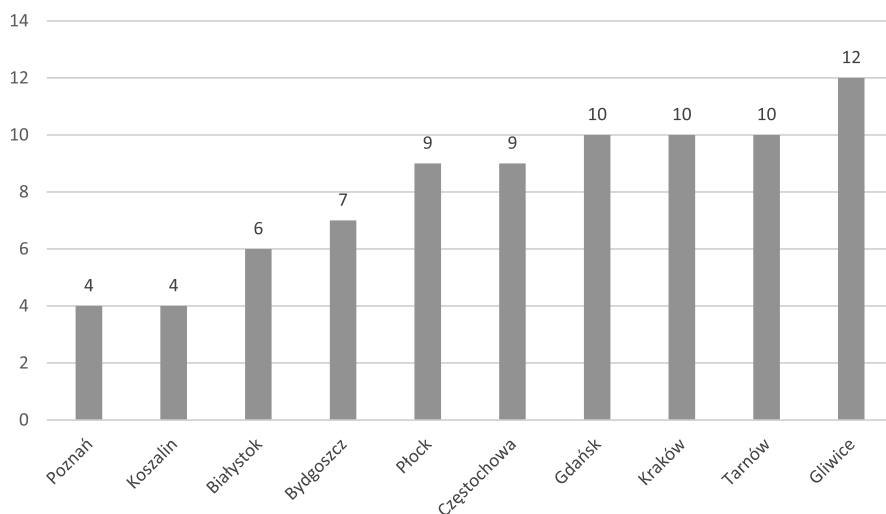
Na potrzeby badań wybrano 10 sądów z następujących miast: Białystok, Bydgoszcz, Częstochowa, Gdańsk, Gliwice, Koszalin, Kraków, Płock, Poznań, Tarnów, z czego sześć wydziałów specjalizuje się wyłącznie w sprawach upadłościowych i restrukturyzacyjnych (Bydgoszcz, Gdańsk, Gliwice, Koszalin, Kraków, Poznań), a cztery

⁵⁰ Z analogicznych względów inny sąd, odmawiając dostępu do akt, wskazał, że „nie dysponuje aktami postępowań GRZ-nu”.

wydziały rozpoznają również sprawy inne niż upadłościowe i restrukturyzacyjne (Białystok, Częstochowa, Płock, Tarnów). Zróżnicowanie kompetencyjne wydziałów, które rozpoznawały badane sprawy, jak również ich zróżnicowanie wielkościowe sprzyjało obiektywizacji wyników badań⁵¹.

Przebadano po 15 spraw z każdego sądu (łącznie 150 spraw), przy czym, jak wyżej wskazano, w sprawach, w których nie został złożony wniosek o zatwierdzenie układu, nie badano akt prowadzonych przez nadzorcę układu. W takiej sytuacji badania ograniczono do danych pochodzących z Portalu publicznego Krajowego Rejestru Zadłużonych. Spośród badanych spraw w 81 przypadkach złożono wniosek o zatwierdzenie układu, co oznacza, że przebadano 81 akt GRz-nu. Rozkład na poszczególne sądy przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Liczba przebadanych akt

Źródło: Opracowanie własne.

W odniesieniu do wszystkich postępowań (150) na podstawie danych z Portalu publicznego Krajowego Rejestru Zadłużonych ustalono, w ilu sprawach złożono wnioski o zatwierdzenie układu. Pozwoliło to na wstępną ocenę efektywności postępowania o zatwierdzenie układu przez określenie, w jakim procencie postępowań o zatwierdzenie układu jest przyjmowany układ. Następnie zbadano, czy na efektywność postępowania o zatwierdzenie układu wpływa to, kto pełni funkcję nadzorcy układu – osoba fizyczna czy spółka oraz to, jaką formę organizacyjnoprawną ma dłużnik.

⁵¹ Przez obiektywizację wyników badań rozumiem dążenie do uzyskania wyników badań jak najbardziej zbliżonych do rzeczywistości.

Ustalono między innymi, w jakim procencie spraw, w których nadzorcą układu była osoba fizyczna oraz w jakim procencie spraw, w których nadzorcą układu była spółka, złożono wnioski o zatwierdzenie układu. W odniesieniu do postępowań, w których dokonano obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego, poddano analizie fakt, czy dzień układowy przypadał wcześniej czy później niż dzień obwieszczenia. Zbadano również, w jaki sposób było przeprowadzane głosowanie nad układem przez określenie, w jakim procencie wszystkich spraw zwołano zgromadzenie wierzycieli. Zweryfikowano też, w jakim procencie spraw, w których zwołano zgromadzenie, jednocześnie wskazano w obwieszczeniu na możliwość zwykłego pisemnego głosowania z ominięciem systemu teleinformatycznego.

W ramach badań poddano również analizie prawidłowość prowadzenia akt przez doradcę restrukturyzacyjny. W tym zakresie analizowano, jakie dokumenty i w jakiej kolejności były zamieszczane w aktach. Szczególną uwagę zwrócono na oświadczenie o braku przeszkód, polisę ubezpieczeniową, spis wierzytelności i spis wierzytelności spornych, wstępny plan restrukturyzacyjny oraz plan restrukturyzacyjny.

W sposób szczególny poddano analizie sprawność postępowania sądowego, określając:

- 1) średnią liczbę dni oraz medianę dni między złożeniem wniosku a zarządzeniem dekretacyjnym;
- 2) procent spraw, w których zidentyfikowano braki formalne wniosku o zatwierdzenie układu lub braki sprawozdania nadzorcy układu;
- 3) średnią liczbę dni oraz medianę dni między zarządzeniem dekretacyjnym a wezwaniem do usunięcia braków formalnych wniosku o zatwierdzenie układu albo uzupełnienia sprawozdania nadzorcy układu;
- 4) średnią liczbę dni oraz medianę dni między zarządzeniem wzywającym do usunięcia braków wniosku lub do uzupełnienia sprawozdania a jego uzupełnieniem lub usunięciem braków wniosku;
- 5) średnią liczbę dni oraz medianę dni między uzupełnieniem braków wniosku formalnych wniosku albo uzupełnieniem sprawozdania a wydaniem postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu;
- 6) średni czas i medianę czasu trwania postępowania sądowego.

Kontynuując badania dotyczące efektywności postępowania o zatwierdzenie układu, określono liczbę spraw, w których zatwierdzono układ oraz procent spraw, w których zatwierdzono układ w stosunku do wszystkich przebadanych spraw.

Wyniki badań aktowych nie zostały przedstawione w osobnym rozdziale, ale zaprezentowano je w tych miejscach publikacji, w których omawiane są zagadnienia, do których odnoszą się badania aktowe. Jest to wynikiem założenia, zgodnie z którym badanie prawa lub określonej instytucji prawnej musi być dokonywane z uwzględnieniem różnych metod badawczych, a wyniki uzyskane w wyniku zastosowania różnych metod muszą być wzajemnie skonfrontowane w celu możliwie pełnego po-

znania badanego zjawiska. Innymi słowy, badając prawo, nie można ograniczyć się do wyników badań dogmatycznoprawnych ani też nie jest celowe samodzielne przedstawianie wyników tych badań. Niewątpliwie rezultaty badań naukowych powinny być użyteczne praktycznie⁵². W zakresie nauk prawnych badania naukowe powinny służyć nie tylko opisywaniu i poznawaniu badanych zjawisk, ale poprzez ich lepsze poznawanie powinny być użyteczne. Dla ustawodawcy istotna jest analiza, czy społeczne wartości determinujące kształt stanowionego prawa odpowiadają wartościom prawnie zdeterminowanym, a więc pojawiającym się w następstwie stosowania określonej regulacji normatywnej. Jeżeli nie, to jaka jest przyczyna takiego stanu rzeczy i jakie zmiany (postulaty *de lege ferenda*) należy wprowadzić, aby zbliżyć się do systemu idealnego, w którym wartości społeczne, które stały się determinantą określonego kształtu rozwiązań prawnych, są w pełni realizowane w procesie stosowania tych rozwiązań. Z kolei z punktu widzenia praktyka stosującego prawo istotne jest zidentyfikowanie wartości determinujących kształt stosowanego prawa w celu właściwego wyinterpretowania z przepisów normy prawnej. Badanie procesu stosowania prawa może uwidoczniać rozbieżności między dogmatycznym kształtem określonej instytucji a tym, w jaki sposób funkcjonuje ona w praktyce. Stąd też dopiero połączenie metody dogmatycznoprawnej i metody empirycznej oraz łączne przedstawienie wyników badań przeprowadzonych z zastosowaniem obu tych metod pozwala na pełne opisanie badanego zjawiska.

Oceniając wyniki badań empirycznych, trzeba wziąć pod uwagę, że badaniu podlegały pierwsze sprawy prowadzone po wejściu w życie ustawy z 6.12.2018 r. o Krajowym Rejestrze Zadłużonych⁵³, która wprowadziła informatyzację postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych. Od 1.12.2021 r. akta sprawy restrukturyzacyjnej są prowadzone w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe. Za pośrednictwem tego systemu są również składane pisma i dokumenty. Również od 1.12.2021 r.⁵⁴ wszedł w życie art. 211a pr. restr., zgodnie z którym po ustaleniu dnia układowego nadzorca układu zakłada i prowadzi akta w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe. Wcześniej w postępowaniu o zatwierdzenie układu nadzorca układu nie prowadził akt postępowania. Ma to istotne znaczenie dla oceny zidentyfikowanych w toku badań dysfunkcji w prowadzeniu postępowania na etapie przedsądowym oraz wadliwości w zakresie prowadzenia akt GRz-nu. Należy więc pamiętać, że badaniu podlegały pierwsze postępowania prowadzone według nowych przepisów, w warunkach, w których uruchomiony od 1.12.2021 r. system teleinformatyczny obsługujący postępowanie o zatwierdzenie układu działał bardzo słabo i nie pozwalał na sprawne prowadzenie postępowania. Brak wielu podstawowych funkcjonalności tego systemu przy jednoczesnym braku systemowego wsparcia

⁵² A. Kociołek-Pęksa, *Aksjologia prawa* [w:] *Leksykon socjologii prawa*, red. A. Kociołek-Pęksa, M. Stępień, Warszawa 2013, s. 1.

⁵³ Dz.U. z 2021 r. poz. 1909 ze zm.

⁵⁴ Na podstawie nowelizacji dokonanej ustawą z 28.05.2021 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Zadłużonych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1080).

dla doradców restrukturyzacyjnych niewątpliwie skutkowało zwiększoną liczbą zdiagnozowanych w toku badań uchybień i niesprawności postępowania. Obecnie wiele początkowych wadliwości systemu KRZ zostało już wyeliminowanych, co jednak nie oznacza, że aktualnie jest to już system przyjazny dla doradców restrukturyzacyjnych i ułatwiający im prowadzenie postępowania restrukturyzacyjnego⁵⁵.

Temat i zakres pracy uzasadnił ograniczenie prowadzonych badań teoretycznoprawnych oraz empirycznych wyłącznie do zagadnień związanych bezpośrednio z postępowaniem o zatwierdzenie układu. Oznaczało to konieczność pozostawienia poza obszarem rozważań elementów ogólnych postępowania restrukturyzacyjnego, takich jak charakter, zakres i treść układu, sposób obliczania większości, przesłanki zatwierdzenia układu, zakres wierzycieli objętych układem i pozostawionych poza nim, skutki układu itd. Niewątpliwie te zagadnienia mają również istotne znaczenie dla ostatecznej efektywności postępowania o zatwierdzenie układu, rozumianej jako skuteczne rozwiązanie konfliktu powstałego na skutek niewypłacalności lub zagrożenia niewypłacalnością dłużnika. Jednak jako że nie są one specyficzne wyłącznie dla postępowania o zatwierdzenie układu, ale są charakterystyczne dla wszystkich postępowań restrukturyzacyjnych, zdecydowano się na jedynie szczątkowe ich przedstawienie, w zakresie niezbędnym dla pełnego zbadania statyki i dynamiki postępowania o zatwierdzenie układu.

Monografia uwzględnia stan prawny na 1.09.2024 r.

⁵⁵ W okresie od 22.01.2024 r. do 15.03.2024 r. Instytut Prawa Upadłościowego i Restrukturyzacyjnego oraz Badań nad Niewypłacalnością przeprowadził badania ankietowe dotyczące m.in. pracy doradców restrukturyzacyjnych w systemie KRZ. Wynikiem badań stał się raport złożony na ręce Ministra Sprawiedliwości (<https://praktykszkolenia.pl/seminarium-wyniki-ankiety/>). W ankiecie doradcy restrukturyzacyjni wskazali, że na zwiększenie nakładu pracy z związku z uruchomieniem KRZ ma wpływ m.in. brak API (interfejsy programowania aplikacji), problem z importem danych do rejestru wpływów i wydatków masy upadłości, składu masy, list/spisów wierzycieli, multiplikowanie czynności w celu uzyskania podobnego efektu, brak możliwości kopiowania metryk wierzycieli do wniosków składanych do sądów, brak możliwości zarządzania plikami obejmującymi wiele danych, nieintuicyjność systemu, brak możliwości pracy na wielu zakładkach jednocześnie, problemy z otwieraniem poszczególnych stron w nowych kartach, nieprzejrzystość formularzy, nieintuicyjne wyszukiwanie funkcji przewidzianych w systemie, brak możliwości podpisania jednocześnie kilku załączników lub pism, ograniczenia związane z wielkością plików, limity wprowadzanych znaków i ograniczenia edytora tekstu. Zdaniem badanych aktualnie procesami najbardziej wymagającymi zautomatyzowania są: import danych z pliku do systemu KRZ, sporządzanie planu spłaty, eksport danych z systemu KRZ do pliku, kwestia wprowadzania wpływów i wydatków do sprawozdań sporządzanych przez doradców restrukturyzacyjnych w systemie, proces związany z obsługą głosowania i zgromadzenia wierzycieli.

Rozdział I

UWAGI OGÓLNE I CHARAKTER PRAWNY POSTĘPOWANIA O ZATWIERDZENIE UKŁADU

1. Geneza i charakter prawny postępowań restrukturyzacyjnych

Dług jest zjawiskiem nierozłącznie związanym z wymianą handlową¹ i co do zasady absolutnie nie może być postrzegany negatywnie². Zagrożeniem dla stabilności i bezpieczeństwa obrotu gospodarczego jest dopiero sytuacja, w której stan majątkowy dłużnika powoduje, że dłużnik przestaje regulować wymagalne zobowiązania, a jednocześnie występowanie większej liczby wierzycieli sprawia, iż dochodzenie roszczeń na drodze przymusowej, ale w trybie indywidualnym jest lub może być mało efektywne³. Stąd też już od czasów starożytnych istniały normy prawne regulujące sytuację prawną dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością⁴. Regulacje te ewoluowały na przestrzeni lat⁵.

Pierwsze unormowania dotyczące niewypłacalności przewidywały możliwość egzekucji skierowanej do osoby dłużnika, w tym niewolę za długi⁶.

¹ Oczywiście, poza czynnościami prawnymi źródłem długu mogą być również inne zdarzenia prawne (np. czyny niedozwolone).

² W literaturze J. Kilpi (*The Ethics of Bankruptcy*, London 1998, s. 23) wskazuje nawet, że pieniądź został wynaleziony po to, aby zarządzać długami i je spłacać.

³ Na temat historii prawa restrukturyzacyjnego zob. M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6. *Prawo restrukturyzacyjne i upadłościowe*, red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, Warszawa 2020, s. 12–23.

⁴ B. Prusak [w:] *Ekonomiczne i prawne aspekty upadłości przedsiębiorstw*, red. E. Mączyńska, Warszawa 2007, s. 16.

⁵ W literaturze stawia się przy tym słuszną tezę, że historia prawa upadłościowego w ostatnich latach wyraźnie przyspiesza. Por. R. Adamus, *Zarys ogólny historii prawa upadłościowego w Polsce* [w:] *Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, nuntia vetustatis. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Włodzimierzowi Kaczorowskiemu*, red. E. Kozerska, M. Maciejewski, P. Stec, Opole 2015, s. 610.

⁶ Niewola za długi oraz prawo do zabicia dłużnika były historycznie pierwszymi dopuszczalnymi reakcjami na niewypłacalność dłużnika w wielu systemach prawnych. Dotyczyło to nie tylko prawa rzymskiego, ale również legislacji germańskich, które w odróżnieniu od prawa rzymskiego długo nie dokonywały

W prawie rzymskim⁷ pierwszy przepis prawa upadłościowego został zawarty w ustawie XII tablic⁸ („Tertiis nundinis partis secanto. Si plus minusve secuerint se fraude (paude) esto”). Oznaczał on, że dłużnik niewypłacalny, który po trzech dniach targowych sam, względnie za pośrednictwem swojej rodziny, przyjaciół lub osób trzecich, z długów się nie wykupił, zostawał przysądzony wierzycielom, którzy mogli go pokrajać na kawałki⁹. Dopiero w późniejszym okresie wprowadzono egzekucję skierowaną zasadniczo nie do osoby, ale do majątku dłużnika¹⁰. Zaczątkiem postępowania upadłościowego, obejmującego likwidację majątku dłużnika, była instytucja *venditio bonorum*. Była to uniwersalna egzekucja majątkowa wszczynana z inicjatywy i na wniosek wierzycieli¹¹.

rozdzielenia na dłużnika uczciwego i nieuczciwego (zob. K. Gratzner, *Default and Imprisonment for Debt in Sweden: From the Lost Chances of a Ruined Life to the Lost Capital of a Bankrupt Company* [w:] *History of Insolvency and Bankruptcy*, red. K. Gratzner, D. Stiefel, Södertörn 2008, s. 22; zob. również L.E. Levinthal, *The early history of bankruptcy law*, „University of Pennsylvania Law Review and American Law Register” 1919/67(1), s. 1; K. Piasecki, *Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowym. Komentarz*, Bydgoszcz 1999, s. 469; R. Lewandowski, P. Wołowski, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2011, s. 14; M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 12–23; P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013, s. 2). Ewolucja systemu, która zastąpiła niewolę za długi więzieniem za długi, rozpoczęła się dopiero w XII w. n.e. w Anglii i Niemczech, ale w mniejszych miejscowościach system niewoli za długi przetrwał aż do XVI w. (por. S. Bressler, *Schuldnechtschaft und Schuldrum. Zur Personalexekution im sächsischen Recht des 13.–16. Jahrhunderts*, Berlin 2004, s. 89).

⁷ Na temat rozwiązań dotyczących niewypłacalności w prawie rzymskim por. J.M. Rosenberg, *Geneza i rozwój postępowania upadłościowego w prawie rzymskim*, Warszawa 1935; Z. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1976, s. 158; M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Prawo rzymskie*, Warszawa 1935, s. 309.

⁸ Ustawa XII tablic powstała w 450 r. p.n.e. Poza niewielką liczbą przepisów sakralnych jej trzon stanowiło prawo świeckie. Uregulowała ona postępowanie sądowe i egzekucyjne, spadkobranie, ochronę własności oraz zobowiązania. Zob. W. Rozwadowski, *Prawo rzymskie. Zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*, Poznań 1992, s. 35.

⁹ Wielu pisarzy, zwłaszcza późniejszych, starało się nadać temu przepisowi inne znaczenie, wskazując, że chodziło w nim nie o podział ciała dłużnika, ale o podział jego majątku. Jednakże współczesna romanistyka przychyliła się do literalnej wykładni cytowanego przepisu. Zob. *Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte*, red. A. Erler, E. Kaufmann, Berlin 1984, s. 48; W. Osuchowski, *Zarys rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1962, s. 148; J.M. Rosenberg, *Geneza...*, s. 8; K. Gratzner, *Default...*, s. 20, który wskazuje co prawda, że nie wiadomo, w jakim zakresie ten przepis był stosowany w praktyce, ale nawet jeżeli nie dochodziło do zabicia dłużnika, to w każdym przypadku dłużnik i jego rodzina stawali się niewolnikami wierzycieli.

¹⁰ K. Gratzner (*Default...*, s. 20) wskazuje, że począwszy od *Lex Poetelia* (326 r. p.n.e.) dopuszczalność zabicia lub oddania w niewolę dłużnika wraz z rodziną została istotnie ograniczona. Zamiast tego wprowadzono pierwszy rodzaj procesu upadłościowego skierowanego do majątku dłużnika (*missio in bona*). Por. również R. Taubenschlag, W. Kozubski, *Historia i instytucje rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1947, s. 355; P. Feliga, *Stanowisko...*, s. 4; M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 14–15.

¹¹ Postępowanie to odbywało się pod nadzorem pretora, a w prowincjach pod nadzorem odpowiedniego urzędnika. W pierwszym etapie postępowania pretor nakazywał wprowadzenie wierzycieli w posiadanie majątku dłużnika (*missio in bona*) w celu strzeżenia tego majątku i zaspokojenia długów. Dla administrowania majątkiem pretor ustanawiał kuratora (*curator bonorum*), będącego funkcjonariuszem państwowym, który zapewniał prawidłowy przebieg postępowania na etapie *missio in bona*. Gdy środki zastosowane na pierwszym etapie nie odnosiły skutku następował drugi etap – tzw. *venditio bonorum*, czyli sprzedaż całego majątku dłużnika. Zob. szeroko na ten temat W. Podel, *Geneza instytucji syndyka, masy*

Począwszy od wieków średnich rozwój prawa upadłościowego wiązał się ściśle z rozwojem prawa handlowego (*lex mercatoria*)¹². Upadłość regulowały wówczas liczne systemy praw miejskich powstałe między XIII a XVII w. Można tu wyróżnić dwa kierunki. Pierwszy, skodyfikowany przez Hiszpana Salgado de Samozę w dziele *La-byrinthus creditorum concurrentium ad litem per debitorem communem inter illos causatam*, przyjęty głównie w miastach niemieckich, charakteryzował się pozostawieniem inicjatywy władzy sądowej, której musieli się poddać wierzyciele¹³. Drugi system rozwijał się głównie w miastach włoskich i francuskich i pozostawiał znaczną swobodę działania wierzycielom. Sąd upadłościowy miał rozstrzygać o zgłaszanych wierzytelnościach, a spory między wierzycielami, a także między wierzycielami a dłużnikiem pozostawiano kompetencji sądów „ogólnie właściwych”¹⁴. Postępowanie prowadził zarządca wskazywany przez wierzycieli (*sindici, capi dei creditori*), powoływany decyzją władzy sądowniczej¹⁵. Ten drugi system został skodyfikowany we Francji w *Ordonance de commerce* w 1673 r.¹⁶

Historia postępowań restrukturyzacyjnych i oddłużenia w wyniku zawarcia i realizacji układu jest zdecydowanie krótsza, aczkolwiek pewnych pierwszych jej wzorów można szukać już w starożytności¹⁷. Przykładem restrukturyzacji zadłużenia spowodowanego sytuacją społeczną jest reforma Solona z 594 r. p.n.e. Wprowadziła ona umorzenie zobowiązań drobnych posiadaczy ziemskich, którzy zadłużali się

upadłości na tle rozwoju regulacji prawa upadłościowego, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2013/5, s. 164–191.

¹² Zob. na ten temat F.K. Savigny, *The history of the Roman law during the Middle Ages*, Virginia 1979; M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 17. W tym okresie, mimo powstawania różnych rozwiązań, które stały się trzonem dla nowoczesnego systemu prawa dotyczącego niewypłacalności, w dalszym ciągu istniało więzienie za długi. W 1834 r. specjalna komisja brytyjskiego parlamentu wskazała, że więzienie za długi istnieje w każdym kraju Europy z wyjątkiem Portugalii (tak R. Ford, *Imprisonment for Debt*, „Michigan Law Review” 1923/25(1)). Zakazy więzienia za długi zaczęły się pojawiać dopiero w XIX w. (Francja – 1867 r., Niemcy – 1868 r., Dania – 1872 r., Szwajcaria i Norwegia – 1874 r., Szwecja – 1879 r., Finlandia – 1895 r. (por. K. Gratzner, *Default...*, s. 42)).

¹³ M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 18; O. Buber, *Polskie prawo upadłościowe*, Warszawa 1936, s. 6.

¹⁴ O. Buber, *Polskie...*, s. 6.

¹⁵ F. Baur, R. Stürner, *Zwangsvollstreckungs-, Konkurs-, und Vergleichsrecht*, t. 2, Heidelberg 1990, s. 12.

¹⁶ K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Warszawa 2000, s. 70; K. Kalicińska, *Wierzytelność w postępowaniu upadłościowym*, Kraków 1998, s. 16.

¹⁷ Już w epoce starobabilońskiej można odnaleźć pierwowzór instytucji umorzenia zobowiązań, czyli zwolnienia z długów. Zwyczajowo królowie ogłaszali umorzenie długów w 2. i 21. roku panowania. W literaturze wskazuje się, że funkcje tej instytucji były różnorodne. Po pierwsze, władca zyskiwał przychylność słabszych ekonomicznie poddanych, co utrzymywało obraz władcy jako obrońcy najsłabszych obywateli. Po drugie, wyzwoleni w ten sposób niewolnicy zasilali szeregi ludzi królewskich. Po trzecie, pozwalało to na zmniejszanie nierówności społecznych. Po czwarte, nie dopuszczano do koncentracji własności w jednym ręku, co ułatwiała zachowanie pełni władzy przez monarchę. Instytucja darowania długów pełniła więc funkcje redystrybucyjne, transferując dochody od bogatych do biednych, oraz przeciwmopolowe, zapobiegając nadmiernemu bogaceniu się. Zob. S. Sztaba, *Kodeks Hammurabiego widziany oczami ekonomisty*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace” 2013/1, s. 101.

u eupatrydów pod zastaw swoich gruntów i nie mogąc spłacić zobowiązań, tracili swoje ziemie i popadali w niewolę (gr. *sejsachteja* – strąsnięcie z długów)¹⁸.

W prawodawstwie rzymskim za pierwowzór dzisiejszego postępowania restrukturyzacyjnego można uznać istniejące od czasów Augusta postępowanie *cessio bonorum*¹⁹.

Niestety, wieki średnie charakteryzowały się niebywale restrykcyjnym podejściem do odpowiedzialności za długi. W średniowiecznej Europie zasadniczo powrócono do egzekucji skierowanej również przeciwko samemu dłużnikowi, a dodatkową sankcją za niespłacanie długów była możliwość nałożenia na dłużnika ekskomuniki (*ob debita*)²⁰. Zasadą było uznawanie upadłych za oszustów²¹. Statut Brescii z 1225 r. nakazywał wygnanie dłużnika z miasta i zezwalał na jego powrót dopiero po tym, jak dłużnik porozumie się z wierzycielami. Statut Mediolanu z 1396 r. pozwalał na stosowanie wobec dłużnika tortur. W dalszym ciągu rozwijała się niewola za długi (prawo magdeburskie z 1261 r., prawo augsburskie z 1276 r.)²².

Na dalszy rozwój prawa restrukturyzacyjnego trzeba było poczekać aż do czasów nowożytnych. W okresie pomiędzy końcem XV a początkiem XVI w. rzymskie *cessio bonorum* zostało inkorporowane do prawa germańskiego w wyniku reformy prawa karnego i umożliwiło dłużnikom uniknięcie więzienia w zamian za dobrowolne oddanie wierzycielom majątku²³. W prawie szwedzkim *cessio bonorum* pojawiło się już w Kodeksie Magnusa Erikssona (ok. 1341 r.), a następnie w pochodzących z 1607 r. przywilejach Karola IX dla Gothenburga. Istotną nowością było wprowadzenie w Szwecji w 1673 r. możliwości oddłużenia dłużnika, który przekazał wierzycielom cały swój majątek i wykazał, że niewypłacalność była niezawiniona i przypadkowa²⁴. W Anglii już w 1649 r. wprowadzono możliwość zwolnienia z więzienia w zamian za pracę na rzecz wierzycieli. Wprowadzono również możliwość oddłużenia. Regulacja ta była jednak skierowana wyłącznie do osób biednych. Natomiast pierwszą kompleksową angielską regulacją upadłościową, która przewidywała możliwość oddłużania uczciwych dłużników, którzy popadli w stan niewypłacalności były statuty królowej Anny z 1705 i 1711 r. We Francji w 1807 r. wszedł w życie *Code de commerce*, wprowadzający możliwość wszczęcia postępowania upadłościowego również w opcji

¹⁸ R. Lewandowski, P. Wołowski, *Prawo upadłościowe...*, s. 14; K. Piasecki, *Prawo upadłościowe...*, 1999, s. 469.

¹⁹ Zostało ono wprowadzone w wyniku reform Oktawiana Augusta (*Lex Julia*). Dłużnik uzyskiwał możliwość uniknięcia przymusowej egzekucji, jeżeli dobrowolnie przekazał cały swój majątek wierzycielom. Postępowanie to, które co prawda trudno określić jako „restrukturyzacyjne”, według dzisiejszych standardów zakładało jednak ograniczenie zaspokojenia jedynie do majątku dłużnika i to przekazywanego przez dłużnika dobrowolnie (por. S. Sztaba, *Kodeks Hammurabiego...*, s. 101).

²⁰ L.E. Levinthal, *The early...*, s. 2.

²¹ A. Hrycaj, *Prawo i postępowanie upadłościowe osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, Warszawa 2020, s. 22.

²² W. Podel, *Geneza...*, s. 175.

²³ Por. szerzej H. Conrad, *Deutsche Rechtsgeschichte*, vol. 2, Karlsruhe 1966.

²⁴ K. Gratzner, *Default...*, s. 20.

układowej. Następnie, począwszy od końca XIX w., zaczęły się pojawiać postępowania zapobiegające upadłości. Pierwsze takie postępowania zostały wprowadzone w Anglii w 1883 r. (*composition in bankruptcy*)²⁵, następnie we Francji w 1889 r. (*liquidation judiciaire*)²⁶ oraz we Włoszech w 1903 r. (*concordato preventivo*)²⁷. Takich procedur nie przewidywał pierwotnie ustawodawca niemiecki, aż do momentu skodyfikowania postępowania upadłościowego ordynacją upadłościową z 1877 r. Ordynacja ta przewidywała możliwość przyjęcia między upadłym a wierzycielami ugody przymusowej, która spełniała funkcje układu. Była to umowa między dłużnikiem a nieuprzywilejowanymi wierzycielami, która do swej skuteczności wymagała zażyczenia przez sąd²⁸. W 1935 r. wprowadzono w Niemczech ordynację układową, która wraz z ordynacją upadłościową, kilkakrotnie modyfikowaną, oraz ustawą o egzekucji uniwersalnej z 1976 r. przetrwała do 1999 r.²⁹, kiedy to weszła w życie ustawa o niewypłacalności z 1994 r.³⁰

Na tym tle dość ciekawie prezentuje się historia prawa restrukturyzacyjnego w Stanach Zjednoczonych, dla którego impulsem była potrzeba gospodarczo-społeczna dostrzeżona przez sędziów, a nie stopniowo ewoluujące regulacje ustawowe. Początki amerykańskiego prawa restrukturyzacyjnego wiążą się bowiem z kryzysem kolei i upadkiem linii kolejowych Wabash³¹. Z powodu braku odpowiednich przepisów krajowego prawa dotyczącego niewypłacalności sędziowie upadłościowi przyjęli, że zdecydowanie bardziej korzystne będzie utrzymanie linii kolejowych jako działającego przedsiębiorstwa niż likwidacja poszczególnych jego elementów. To, przyjęte dla konkretnej sprawy, rozwiązanie stało się następnie podstawą do przyjęcia zaawansowanych procedur restrukturyzacyjnych³².

²⁵ W Anglii decyzję co do wyboru sposobu postępowania, tj. kontynuacji działalności lub likwidacji, pozostawiano wyspecjalizowanym agentom, ograniczając do minimum zaangażowanie organów sądowych.

²⁶ System francuski, w przeciwieństwie do angielskiego, zakładał dość znaczną interwencję organów sądowych, do których należało m.in. podjęcie decyzji co do likwidacji przedsiębiorstwa lub kontynuowania jego działalności.

²⁷ P.-C. Hautcoeur, P. Di Martino, *Bankruptcy Law and Practice in Historical Perspective: A European Comparative View (C. 1880–1913)*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1639469 (dostęp: 30.08.2024 r.), s. 8.

²⁸ B. Stelmachowski, *Prawo upadłościowe Ziem Zachodnich*, Poznań 1932, s. 105 i n.; J. Hryniewicz, *Ordynacja upadłościowa*, Poznań 1926, s. 96 i n.

²⁹ M. Geromin [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 19.

³⁰ *Insolvenzordnung* vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866).

³¹ Na temat postępowania restrukturyzacyjnego linii kolejowych Wabash zob. B. Hansen, *The People's Welfare and the Origins of Corporate Reorganization: The Wabash Receivership Reconsidered*, „The Business History Review” 2000/74(3), s. 377–405.

³² P. Di Martino, *The Historical Evolution of Bankruptcy Law in England, the US and Italy up to 1939: Determinants of Institutional Change and Structural Differences* [w:] *History of Insolvency and Bankruptcy*, red. K. Gratzner, D. Stiefel, Södertörn 2008, s. 266.

Jednak bardzo długo (w Europie aż do XIX w.) było praktycznie niemożliwe, aby upadły przedsiębiorca ponownie rozpoczął działalność gospodarczą po zakończeniu postępowania upadłościowego, aczkolwiek niektóre badania wskazują na występowanie pewnych wyjątków od tej reguły³³. Wynikało to z tego, że w zasadzie aż do XX w. niewypłacalność budziła podejrzenia działań, jeżeli nawet nie kryminalnych, to co najmniej nieprawidłowych lub świadczących o niekompetencji w zakresie działalności biznesowej. O ile zatem w tym okresie nie było już społecznej akceptacji dla więzienia za długi, to wciąż nie było powszechnej akceptacji dla restrukturyzacji i odłożenia dłużnika³⁴ oraz powrotu dłużnika to aktywności gospodarczej. Stopniowe zmiany w tym zakresie zaczęły następować dopiero w latach 90. XX w.³⁵

Historia prawa dotyczącego niewypłacalności uwidacznia wieloletni prymat prawa upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika. Niewątpliwie przyjęcie przez ustawodawcę określonych celów, które ma realizować dana regulacja prawna, jest wyrazem pewnego systemu aksjologicznego i dążenia do urzeczywistnienia określonego spojrzenia na zasady rządzące społeczeństwem. Przez wiele lat popadnięcie w długi było oceniane zdecydowanie negatywnie, a w konsekwencji prawna reakcja na stan niewypłacalności miała charakter restrykcyjny. Dopiero czasy współczesne i aktualne wyzwania gospodarcze stworzyły możliwości dla dynamicznego rozwoju prawa restrukturyzacyjnego.

Ewolucję rozwiązań dotyczących niewypłacalności zauważył również prawodawca europejski, wskazując w motywie 4 preambuły dyrektywy 2019/1023, że: „Rozwiązania zapobiegawcze to rosnący trend w prawie upadłościowym. W ramach tego trendu faworyzuje się podejścia, które – w odróżnieniu od tradycyjnego podejścia polegającego na likwidacji przedsiębiorstwa w trudnej sytuacji finansowej – mają na celu jego przywrócenie do dobrego stanu lub przynajmniej uratowanie tych jego jednostek, które wciąż są ekonomicznie rentowne. Obok innych korzyści dla gospodarki to podejście często pomaga zachować miejsca pracy lub zmniejszyć zakres ich utraty”.

Niemniej zarówno wspólna historia, jak i przedmiot regulacji wskazują na istotną więź, a wręcz nierozłączność prawa restrukturyzacyjnego i prawa upadłościowego, które w literaturze definiuje się jako kompleksową regulację prawną³⁶, której przed-

³³ Przykładowo w latach 1815–1819 w Gothenburgu ogłoszono upadłość 139 przedsiębiorców, przy czym aż 71 z nich rozpoczęło kolejną działalność gospodarczą po postępowaniu upadłościowym. Por. B. Andersson, *Från fästningsstad till handelsstad 1619–1820. Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling*, Stockholm 1996.

³⁴ P. Di Martino, *The Historical...*, s. 273.

³⁵ D. Stiefel, *Insolvency and Privatization: The European Transition Economies in the 1990s* [w:] *History of Insolvency and Bankruptcy*, red. K. Gratzner, D. Stiefel, Södertörn 2008, s. 281–282.

³⁶ Kompleksowa regulacja prawna to zespół norm odnoszących się do jednego przedmiotu, które z systemowego punktu widzenia należą do różnych gałęzi prawa. Zob. A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 5. Na temat znaczenia pojęcia „kompleksowa regulacja prawna” por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2013, s. 5.

miotem są relacje między niewypłacalnym lub zagrożonym niewypłacalnością dłużnikiem a jego wierzycielami³⁷. Jak już wskazano we wprowadzeniu, relacje te są oparte na konflikcie interesów³⁸ o dwojakim charakterze. Po pierwsze jest to konflikt między dłużnikiem a wierzycielami w ogólności. W ramach tego konfliktu dłużnik dąży do ograniczenia swojej odpowiedzialności kosztem wierzycieli, co w odniesieniu do restrukturyzacji przedsiębiorstwa oznacza dążenie do jego zachowania bez uwzględnienia w tym zakresie albo z minimalnym uwzględnieniem interesu wierzycieli. Po drugie jest to konflikt między wierzycielami, z których każdy dąży do uzyskania maksymalnego zaspokojenia swojej wierzytelności niezależnie od stopnia zaspokojenia pozostałych wierzycieli. W ramach tych konfliktów dłużnik dąży do rozwiązania sytuacji kryzysu ekonomicznego i uniknięcia upadłości, a wierzyciele dążą do jak najpełniejszego zaspokojenia swoich roszczeń. W konsekwencji zadaniem prawa restrukturyzacyjnego jest nakreślenie ram prawnych dla optymalnego rozwiązania wskazanych wyżej konfliktów z uwzględnieniem zasad sprawiedliwości społecznej i przyjętego przez ustawodawcę systemu wartości. W określonych prawnie granicach dążenie dłużnika do uniknięcia upadłości następuje przez podejmowanie różnego rodzaju działań restrukturyzacyjnych, z których kluczowym jest zawarcie układu z wierzycielami. Istotą układu, który stanowi trzon każdego postępowania restrukturyzacyjnego³⁹, jest zmiana treści zobowiązań dłużnika.

Restrukturyzacja może być przeprowadzona w formie restrukturyzacji przedsiębiorstwa, co następuje poprzez jego sprzedaż jako całości nowemu właścicielowi, lub w formie restrukturyzacji przedsiębiorcy, co następuje poprzez wynegocjowanie i przyjęcie układu, zakładającego restrukturyzację zobowiązań dłużnika⁴⁰.

W konsekwencji zadaniem prawa restrukturyzacyjnego, rozumianego jako rozwiązanie określonego problemu społecznego, jest ochrona przedsiębiorcy znajdującego się w sytuacji kryzysowej, wynikającej z jego niewypłacalności bądź z zagrożenia niewypłacalnością przed ogłoszeniem upadłości. Z kolei celem tego prawa jest określenie katalogu dopuszczalnych działań, które mają służyć realizacji postawionego przed prawem restrukturyzacyjnym zadania, a więc uchronić dłużnika i jego wierzycieli przed ogłoszeniem upadłości dłużnika. Z punktu widzenia realizacji celu prawa restrukturyzacyjnego istotne jest takie ukształtowanie instrumentów prawnych pozwalających na rozwiązanie sytuacji kryzysowej dłużnika, które umożliwi zachowanie

³⁷ W literaturze, zarówno na gruncie Prawa upadłościowego i naprawczego, jak i obecnie, prezentowane są również poglądy wyodrębniające prawo upadłościowe i restrukturyzacyjne jako gałąź prawa. Zob. F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze w zarysie*, Kraków 2004, s. 23; R. Adamus, *Miejsce Prawa upadłościowego i naprawczego w systemie prawa*, Warszawa 2011, s. 16 i n.; K. Flaga-Gieruszyńska, *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2012, s. 1.

³⁸ Na temat historycznej analizy konfliktu interesów i jego znaczenia dla kształtowania się nowoczesnych systemów prawa upadłościowego zob. również P. Di Martino, *The Historical...*, s. 267.

³⁹ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 9.

⁴⁰ N. Tollenaar, *Pre-Insolvency...*, s. 42.

przedsiębiorstwa dłużnika jako całości⁴¹. W literaturze wskazuje się, że ma to istotne znaczenie z wielu względów. Z reguły zwiększa to stopień zaspokojenia wierzycieli (zaspokojenie w ramach realizacji przyjętego układu może być większe niż w wyniku likwidacji majątku dłużnika, podobnie jak w postępowaniu upadłościowym zaspokojenie wierzycieli w razie sprzedaży przedsiębiorstwa jako całości jest na ogół korzystniejsze niż w razie długotrwałej sprzedaży poszczególnych składników majątku)⁴². Utrzymanie przedsiębiorstwa dłużnika jako całości pozwala również na ograniczenie społecznych kosztów niewypłacalności dłużnika (utrzymanie miejsc pracy) oraz sprzyja stabilizacji obrotu gospodarczego (kontynuowanie działalności gospodarczej, nieprzerwana realizacja kontraktów, zabezpieczenie praw kontrahentów)⁴³.

Restrukturyzacja jako zjawisko ekonomiczne niekoniecznie musi być instrumentem z zakresu prawa dotyczącego niewypłacalności. W literaturze wskazuje się, że charakterystycznymi elementami, które określonej procedurze restrukturyzacyjnej nadają charakter procedury z zakresu prawa niewypłacalności, są: podejmowanie uchwały w przedmiocie przyjęcia układu większością głosów wierzycieli, związanie dłużnika układem, w tym również bez jego zgody, środki, które przewidują w ramach danej procedury wstrzymanie indywidualnych czynności egzekucyjnych oraz zakaz wypowiedania umów⁴⁴.

Określone przez prawo restrukturyzacyjne instrumenty prawne zmierzające do uniknięcia upadłości dłużnika stosowane są w uporządkowanej i ustrukturyzowanej procedurze nazywanej postępowaniem restrukturyzacyjnym. W takim ujęciu postępowanie restrukturyzacyjne oznacza zorganizowane za pomocą stosunków prawnoprocesowych mediacyjne działanie organów postępowania restrukturyzacyjnego z udziałem zainteresowanych podmiotów, mające na celu ochronę społecznych i indywidualnych interesów, wyrażających się w dążeniu do uniknięcia ogłoszenia upadłości dłużnika w sposób zgodnie przyjęty przez dłużnika i większość wierzycieli lub wyłącznie przez określoną większość wierzycieli przez umożliwienie dłużnikowi restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami oraz uruchomienia innych środków restrukturyzacyjnych przez stosowanie w konkretnym stanie faktycznym odpowiedniej normy prawa.

⁴¹ Por. P. Wołowski, *Cele i naczelné zasady prawa restrukturyzacyjnego*, PPH 2017/3.

⁴² Zob. M. Organa, *Pre-pack po polsku*, „FenixPI” 2012/1, s. 42, który wskazał, że każda forma restrukturyzacji przynosi większe korzyści wierzycielom niż sprzedaż likwidacyjna prowadzona przez syndyka. Na temat znaczenia procedur mających na celu wsparcie podmiotów mających finansowe trudności zob. również C. Zalewski, *Jak sąd może pomóc przedsiębiorcy? Restrukturyzacja przedsiębiorstw w ramach procedur sądowych*, „FenixPI” 2011/3, s. 4 i n.

⁴³ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 42.

⁴⁴ N. Tollenaar, *Pre-Insolvency...*, s. 83.

Postępowanie restrukturyzacyjne ma charakter zbiorowy⁴⁵. Jego uczestnikami są zawsze dłużnik i jego wierzyciele.

Przedmiotem postępowania restrukturyzacyjnego jest „sprawa restrukturyzacyjna”, przez którą należy rozumieć sprawę cywilną, której przedmiotem jest kompleksowe rozwiązanie konfliktu interesów między dłużnikiem a wierzycielami oraz między samymi wierzycielami, zaistniałego w związku z niewypłacalnością lub zagrożeniem niewypłacalnością dłużnika, w sposób zgodnie przyjęty przez dłużnika i określoną większość wierzycieli⁴⁶.

W zależności od tego, jaki moment zostanie uznany za początek i koniec postępowania restrukturyzacyjnego, można wyróżnić postępowania restrukturyzacyjne *sensu stricto* oraz *sensu largo*.

Postępowanie restrukturyzacyjne *sensu stricto* obejmuje zorganizowane za pomocą stosunków prawnoprocesowych działanie organów postępowania restrukturyzacyjnego z udziałem zainteresowanych podmiotów, które rozpoczyna się skutecznym złożeniem wniosku o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego przez właściwy podmiot lub podjęciem innej czynności, z którą właściwy system prawny wiąże skutek rozpoczęcia postępowania, a kończy się z dniem uprawomocnienia się orzeczenia o zatwierdzeniu układu, o odmowie zatwierdzenia układu lub orzeczenia o umorzeniu lub zakończeniu postępowania restrukturyzacyjnego albo z dniem dokonania innej czynności, z którą właściwy system prawny wiąże skutek zakończenia postępowania. Sądowe lub administracyjne postępowanie restrukturyzacyjne *sensu stricto* obejmuje dwa etapy – postępowanie o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego przez właściwy organ oraz właściwe postępowanie restrukturyzacyjne. Pozasądowe lub hybrydowe postępowanie restrukturyzacyjne nie obejmuje etapu rozpoznania wniosku o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego. Natomiast postępowanie restrukturyzacyjne *sensu largo* trwa aż do uprawomocnienia się postanowienia o wykonaniu układu, uprawomocnienia się postanowienia o uchyleniu układu lub wygaśnięcia układu z mocy prawa albo innego zdarzenia, z którym właściwy system prawny wiąże skutek w postaci zakończenia wykonywania układu. Oznacza to, że postępowanie restrukturyzacyjne *sensu largo* obejmuje również etap wykonywania układu.

⁴⁵ Zbiorowy charakter ma również postępowanie upadłościowe przedsiębiorców. Spośród wielu por. S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz z Aneksem omawiającym ustawy o udzielaniu pomocy publicznej w celu ratowania lub restrukturyzacji przedsiębiorców*, Warszawa 2020, s. 8; F. Zedler [w:] A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2011, art. 1; uchwała SN z 27.05.1993 r., III CZP 61/93, OSNC 1994/1, poz. 7.

⁴⁶ A. Hrycaj [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 6..., red. A. Hrycaj, A. Jakubecki, A. Witosz, s. 10.

2. Rodzaje postępowań restrukturyzacyjnych

W literaturze wskazuje się, że zdecydowana większość modeli restrukturyzacji opiera się na procedurze hybrydowej, łączącej demokratyczne władztwo wierzycieli z nie-demokratyczną władzą sądu lub innego uprawnionego organu sądowego⁴⁷. Władza sądu co do zasady sprowadza się do zatwierdzania układu przyjętego przez wierzycieli w sposób demokratyczny, tzn. określoną większością głosów. Słusznie zauważa się przy tym, że postępowania oparte na zasadzie demokratycznej aktywności wierzycieli mają pewne wady. Są one dość skomplikowane i przebiegają wolniej, gdyż wymagają komunikacji i konsultacji między wierzycielami⁴⁸.

Dokonując analizy i systematyki postępowań restrukturyzacyjnych, można odwołać się do różnych kryteriów.

Z punktu widzenia zakresu podmiotowego można wyróżnić postępowania, które może prowadzić każdy dłużnik, wyłącznie przedsiębiorca lub dłużnik albo przedsiębiorca, który spełnia określone warunki.

Przyjmując za kryterium podziału zakres określonych ustawą środków zmierzających do restrukturyzacji przedsiębiorstwa dłużnika, można wyróżnić postępowania, w których zakres ochrony dłużnika jest niewielki i sprowadza się zasadniczo do ochrony przed postępowaniami egzekucyjnymi i innymi sposobami egzekwowania roszczeń przez wierzycieli, oraz postępowania, które umożliwiają podjęcie działań pozwalających na głęboką i wielopłaszczyznową restrukturyzację przedsiębiorstwa dłużnika.

Można również dokonać podziału postępowań na postępowania, w których dłużnik nie jest w żaden sposób ograniczony w zarządzie swoim majątkiem, postępowania, w których dłużnik jest ograniczony w zarządzie swoim majątkiem przez konieczność uzyskiwania zgody określonego organu na dokonywanie określonych czynności oraz postępowania, w których co do zasady dłużnik zostaje pozbawiony zarządu majątkiem.

Z punktu widzenia stopnia zaangażowania organów państwa (sądów lub organów administracji) w przebieg postępowania można wyróżnić postępowania prowadzone na podstawie decyzji sądu lub organu administracji o otwarciu postępowania i pod nadzorem organów sądowych lub administracyjnych oraz postępowania pozasądowe. W tym zakresie w literaturze dokonuje się również podziału na formalne i nieformalne postępowania dotyczące niewypłacalności, zauważając jednocześnie, że relacje między formalnymi i nieformalnymi postępowaniami mogą być bardzo zróżnicowane.

⁴⁷ N. Tollenaar, *Pre-Insolvency...*, s. 82.

⁴⁸ N. Tollenaar, *Pre-Insolvency...*, s. 84.

wane, a dokonanie jasnego podziału nie zawsze jest możliwe. W wielu przypadkach zauważa się pewne połączenie elementów formalnych i nieformalnych postępowania, co tworzy tzw. procedury wzmacnione lub hybrydowe. W zależności od stopnia zaangażowania organów państwa w przebieg postępowania w literaturze wyróżnia się:

- 1) pozasądowe postępowania restrukturyzacyjne;
- 2) wzmacnione postępowania restrukturyzacyjne;
- 3) postępowania hybrydowe;
- 4) formalne postępowania restrukturyzacyjne;
- 5) formalne postępowania upadłościowe⁴⁹.

Nieformalne sposoby restrukturyzacji o charakterze całkowicie pozasądowym (prywatnym)⁵⁰ oraz tzw. wzmacnione procedury restrukturyzacyjne⁵¹ mają wiele zalet, ale jednocześnie nie pozwalają na osiągnięcie tych efektów, które przynosi restrukturyzacja instytucjonalna. Jednocześnie formalne postępowania restrukturyzacyjne z uwagi na zaangażowanie organu państwowego i znacznie większy formalizm postępowania często nie odpowiadają potrzebom przedsiębiorcy w kryzysie. Sposobem na osiągnięcie pożądanych efektów postępowania nieformalnego i formalnego i jednocześnie uniknięcie słabości tych dwóch rodzajów restrukturyzacji jest rozwój postępowań hybrydowych, których zaletą, jak się wskazuje w literaturze, jest połączenie korzyści postępowania nieformalnego z niektórymi skutkami postępowania instytucjonalnego dla osiągnięcia najlepszych w określonej sytuacji biznesowej rezultatów⁵².

⁴⁹ J.M. Garrido, *Out-of-Court Debt Restructuring*, Washington 2012, s. 3.

⁵⁰ Restrukturyzacja całkowicie prywatna sprowadza się w istocie rzeczy do zawierania indywidualnych lub zbiorowych uгод z wierzycielami. Jest to możliwe i wykonalne przy niewielkiej liczbie wierzycieli. Przy bardziej skomplikowanych sytuacjach, a w szczególności w przypadku dużej liczby wierzycieli jest to mało skuteczny sposób restrukturyzacji.

⁵¹ Pojęcie „wzmacnione procedury restrukturyzacyjne” oznacza postępowania restrukturyzacyjne, w ramach których prywatne działania i negocjacje dłużnika z wierzycielami zostaną „wzmacnione” przez istnienie norm nieformalnych. Do takich norm można zaliczyć np. normy wynikające ze zbiorów Dobrych Praktyk albo zbiorów norm nieformalnych przyjętych przez określone organizacje. Typowym przykładem jest zbiór norm określanych jako *The London Approach*, którego początki sięgają kryzysu finansowego w Wielkiej Brytanii w latach 70. XX w. Inicjatorem przyjęcia zbioru zasad, których celem było uniknięcie niewypłacalności dużych spółek, był Bank of England. Pierwotny tekst zasad pochodził z lat 70., a następnie został rozwinięty i upowszechniony w latach 80. i 90. XX w. Zgodnie z *The London Approach* postępowanie restrukturyzacyjne obejmowało cztery fazy. Pierwsza faza oznaczała wstrzymanie płatności. W ramach drugiej fazy banki kierowały do dłużnika eksperta, który dokonywał analizy sytuacji finansowej dłużnika. W trzeciej fazie główny bank prowadził negocjacje z pozostałymi bankami. W czwartej fazie przyjmowano nowy model biznesowy i finansowy dla dłużnika, który dalszy proces restrukturyzacji prowadził pod nadzorem banków (zob. szerzej J. Flood, R. Abbey, E. Skordaki, P. Aber, *The Professional Restructuring of Corporate Rescue: Company Voluntary Arrangements and the London Approach*, London 1995, s. 27). *The London Approach* istotnie wpłynęło na kształtowanie dobrych praktyk i zasad restrukturyzacji przyjmowanych przez podmioty sektora bankowego (w literaturze jako dobry przykład podaje się w szczególności kraje azjatyckie, w tym Tajlandię (zob. J.M. Garrido, *Out-of-Court...*, s. 44).

⁵² J.M. Garrido, *Out-of-Court...*, s. 8.

Przed przedstawieniem charakteru prawnego, korzyści i zagrożeń wiążących się ze stosowaniem postępowań hybrydowych warto rozważyć korzyści i zagrożenia związane z postępowaniami pozasądowymi oraz restrukturyzacją sądową.

Korzyści restrukturyzacji pozasądowej wydają się oczywiste. Można je podzielić na następujące kategorie:

- 1) korzyści związane z przebiegiem postępowania;
- 2) korzyści związane z wizerunkiem dłużnika;
- 3) korzyści dla zarządu dłużnika;
- 4) korzyści dla wierzycieli.

Ad 1. Do pierwszej kategorii korzyści należy zaliczyć przede wszystkim elastyczność narzędzi stosowanych przez dłużnika i wierzycieli. Restrukturyzacja pozasądowa, która może przybrać postać wielu dwustronnych umów między dłużnikiem a jego poszczególnymi wierzycielami albo nawet postać umowy wielostronnej między dłużnikiem a niektórymi lub nawet wszystkimi jego wierzycielami, nie jest ograniczona żadnymi wymaganiami co do zakresu dopuszczalnych ustępstw. Dłużnik może składać wierzycielom różne propozycje układowe, które dla jednych wierzycieli mogą przewidywać istotny stopień zaspokojenia, podczas gdy stopień zaspokojenia innych wierzycieli będzie minimalny. W przypadku uzyskania zgody wierzyciela na określone propozycje zasadniczo nie istnieje ryzyko, że zostaną one uznane za nierówne czy też niezgodne z prawem przez jakikolwiek organ państwa⁵³. W ramach restrukturyzacji nieformalnej nie obowiązuje żaden podział wierzycieli na kategorie ani żadne formy uprzywilejowania wierzycieli. Kształt ewentualnego „układu” zależy jest wyłącznie od decyzji dłużnika i woli wierzycieli.

Niewątpliwą korzyścią restrukturyzacji pozasądowej jest również możliwość prowadzenia negocjacji z wierzycielami w dowolny sposób, w dowolnym terminie i w dowolnej kolejności. Wynika to w szczególności z tego, że restrukturyzacja nieformalna ma charakter restrukturyzacji niejawnej. Fakt prowadzenia tego sposobu restrukturyzacji nie jest podawany do publicznej wiadomości. Od decyzji dłużnika zależy, którzy wierzyciele dowiedzą się jako pierwsi o trudnej sytuacji ekonomicznej dłużnika, a którzy uzyskają tę wiedzę dopiero wówczas, gdy dłużnik zawrze już ugody z większością wierzycieli. Takie rozwiązanie zdecydowanie ułatwia negocjacje dłużnika z wierzycielami. Dodatkową korzyścią jest fakt, że działania negocjacyjne dłużnik może podejmować sprawnie i szybko. Przebieg restrukturyzacji pozasądowej nie jest bowiem ograniczony żadnymi terminami ani koniecznością oczekiwania na decyzje organów postępowania. Restrukturyzacja pozasądowa może więc przebiegać bardzo efektywnie.

⁵³ Pomijam w tym zakresie możliwość podważenia umowy między wierzycielem a dłużnikiem z wykorzystaniem ogólnych instrumentów prawa cywilnego, jak: nieważność z uwagi na wady oświadczenia woli, wyzysk, niezgodność z zasadami współżycia społecznego itd.

Sprawny i szybki przebieg restrukturyzacji, która co do zasady jest prowadzona samodzielnie przez dłużnika, wpływa również na ograniczenie kosztów tego procesu. Oczywiście, w ramach restrukturyzacji pozasądowej można wyróżnić koszty związane z wdrożeniem działań restrukturyzacyjnych, które powinny zostać poniesione również w ramach procesów formalnych, jeżeli wdrożenie określonych działań restrukturyzacyjnych jest konieczne dla naprawy przedsiębiorstwa dłużnika. Jednak poza tym koszty restrukturyzacji pozasądowej obejmują jedynie koszty komunikacji z wierzycielami i ewentualne koszty usług osób, z których dłużnik korzysta w procesie restrukturyzacji.

Ad 2. Do korzyści związanych z wizerunkiem dłużnika należy zaliczyć zdecydowanie lepszy odbiór społeczny restrukturyzacji pozasądowej niż sądowych procedur restrukturyzacyjnych. Mimo istotnej zmiany w świadomości, która została zapoczątkowana w XX w. i istotnie przyspieszyła w wieku XXI, w dalszym ciągu bardzo często niewypłacalność jest oceniana nie jako zwykłe zjawisko gospodarcze, które może sprzyjać alokacji zasobów, ale jako klęska, porażka biznesowa nieudolnego przedsiębiorcy. Rozwiązanie kryzysu finansowego w ramach pozasądowych negocjacji z wierzycielami jawi się w tej perspektywie jako atrakcyjna alternatywa dla stygmatyzujących postępowań sądowych prowadzonych pod nadzorem wyznaczonych organów. Dodatkowo przez cały okres restrukturyzacji pozasądowej dłużnik sprawuje pełny i nieograniczony zarząd swoim majątkiem, co oznacza, że nie musi on wprowadzać w relacje ze swoimi kontrahentami podmiotów, które w restrukturyzacji sądowej pełniłyby funkcję pozasądowych organów postępowania.

Ad 3. Beneficjentem restrukturyzacji nieformalnej jest również zarząd dłużnika, którego umocowanie nie zostaje zagrożone na skutek prowadzenia tej formy restrukturyzacji. Zarząd bez żadnych ograniczeń dalej sprawuje pełen zarząd majątkiem i sprawami dłużnika i nie podlega żadnej kontroli ani nadzorowi ze strony innych podmiotów.

Ad 4. Z restrukturyzacji pozasądowej odnoszą również korzyści wierzyciele, którzy mają znacznie większą swobodę negocjowania z dłużnikiem propozycji układowych niż w ramach procedur formalnych, w których możliwa treść propozycji jest określona przepisami prawa. Dodatkowym, niezwykle istotnym z punktu widzenia wierzycieli aspektem jest oparcie restrukturyzacji pozasądowej na założeniu dobrowolności i zgody wierzyciela. Innymi słowy, jeżeli wierzyciel nie zgodzi się na ograniczenie jego wierzytelności albo innych związanych z nią praw, to do tego ograniczenia nie dojdzie. W stosunku do wierzycieli restrukturyzacja pozasądowa nie zawiera żadnego elementu przymusu. Jest ona oparta wyłącznie na woli wierzyciela, który wyrażając zgodę na zawarcie ugody z dłużnikiem, działa przede wszystkim we własnym interesie.

Mimo wskazanych wyżej niewątpliwych korzyści restrukturyzacja pozasądowa ma również istotne wady, które zdecydowanie ograniczają jej skuteczność i powodują, że dla wielu kategorii dłużników nie jest ona właściwym narzędziem.

W szczególności restrukturyzacja pozasądowa, jako oparta na zasadzie dobrowolności, nie pozwala na objęcie wynegocjowanym „układem” wierzycieli, którzy są mu przeciwni i nie zgadzają się na żadne ustępstwa. W ramach tego sposobu restrukturyzacji nie ma możliwości objęcia jakimikolwiek ustaleniami wierzycieli, którzy się na to nie godzą. Oznacza to, że w razie braku zgody określonych wierzycieli będą oni musieli zostać zaspokojeni w całości. Jest to nie tylko zagrożenie dla samego zrealizowania wynegocjowanej ugody, ale jest to również niesprawiedliwe w stosunku do wierzycieli, którzy rozumiejąc trudną sytuację dłużnika, zgodzili się na zaproponowane ustępstwa.

Dodatkowo w ramach restrukturyzacji pozasądowej wierzyciele nie mają realnych narzędzi do zweryfikowania rzeczywistej sytuacji ekonomicznej dłużnika i rozstrzygnięcia, czy i w jakim zakresie sytuacja ta jest taka, że dłużnik zrealizuje przedstawione propozycje oraz że jednocześnie przedstawione propozycje są dla wierzycieli najkorzystniejsze z możliwych w kontekście faktycznej sytuacji ekonomicznej dłużnika. Zresztą, nawet gdyby wierzyciele uzyskali wiarygodne informacje, z których wynikałoby, że dłużnik mógłby przedstawić im propozycje korzystniejsze, to i tak jedynym skutkiem tej wiedzy mogłaby być zmiana stanowiska wierzyciela w negocjacjach z dłużnikiem. Jednak wierzyciel i tak nie miałby możliwości doprowadzenia do przyjęcia ugody na warunkach, na które nie zgadzałby się dłużnik. Tymczasem w ramach restrukturyzacji sądowej zgoda dłużnika nie jest obligatoryjnym elementem układu.

Nie można również pominąć faktu, że w ramach restrukturyzacji pozasądowej wierzyciele nie mają możliwości wykrycia ewentualnych czynności dłużnika działających z pokrzywdzeniem wierzycieli. Wynika to z tego, że wiedza wierzycieli na temat przedsiębiorstwa i czynności dłużnika opiera się w zasadzie na tym, co wierzycielom przedstawi dłużnik.

Restrukturyzacja pozasądowa nie jest również odpowiednim narzędziem dla dłużnika, który z uwagi na stopień zadłużenia potrzebuje ochrony przed egzekucją i przed wypowiedaniem umów. Takie instrumenty są co do zasady dostępne w ramach restrukturyzacji sądowej na mocy decyzji odpowiedniego organu i na określony czas. Ochrona przed wierzycielami jest istotnym elementem procedur restrukturyzacyjnych i brak tej ochrony w postępowaniach pozasądowych znacznie ogranicza ich przydatność.

Okoliczności, które wyżej zidentyfikowano jako zagrożenia występujące w restrukturyzacji pozasądowej są jednocześnie korzyściami uzyskiwanymi w ramach prowa-

dzenia formalnego, sądowego lub administracyjnego postępowania restrukturyzacyjnego. Korzyści te można zaklasyfikować w następujący sposób:

- 1) korzyści dla dłużnika: ochrona przez egzekucją oraz wypowiedaniem umów; możliwość przyjęcia układu wbrew woli określonych wierzycieli lub grup wierzycieli; związanie układem wierzycieli głosujących przeciwko układowi; związanie układem wierzycieli nieuczestniczących w postępowaniu; możliwość korzystania z zaawansowanych narzędzi restrukturyzacji; możliwość uzyskania profesjonalnego wsparcia ze strony organów postępowania;
- 2) korzyści dla wierzycieli: możliwość uzyskania pełnej i obiektywnej informacji na temat sytuacji dłużnika przygotowanej przez organ postępowania; możliwość zgłoszenia i poddania pod głosowanie propozycji układowych korzystniejszych niż propozycje układowe zgłoszone przez dłużnika; możliwość przyjęcia układu wbrew woli dłużnika; możliwość pozbawienia dłużnika zarządu majątkiem na czas postępowania, jak również na czas wykonywania układu w celu zwiększenia prawdopodobieństwa jego wykonania; możliwość wzruszenia czynności fraudulentnych dłużnika.

Wymienione wyżej korzyści są niezwykle istotne i mogłyby sugerować, że każdy dłużnik, jak również wierzyciel powinien dążyć do otwarcia formalnego, instytucjonalnego postępowania restrukturyzacyjnego. Niestety, wady procedur formalnych bywają, przynajmniej w niektórych jurysdykcjach, na tyle istotne, że skutecznie niwelują korzyści płynące z tych procedur. Do podstawowych wad postępowań prowadzonych z udziałem organów państwowych należy zaliczyć ich długotrwałość. Nie jest przesadą stwierdzenie, że skuteczna restrukturyzacja potrzebuje przede wszystkim szybkiego i konkretnego działania. Czas ma najistotniejsze znaczenie dla skutecznego rozwiązania problemu przedsiębiorstwa w kryzysie. Tego warunku nie spełniają jednak postępowania sądowe. Przeprowadzone w tym zakresie badania⁵⁴ wskazują, że restrukturyzacyjne postępowania sądowe, zarówno na etapie postępowania o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego jak i na etapie postępowania prowadzonego po otwarciu toczą się zbyt długo. Przeciętnie pomiędzy dniem otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego a dniem zgromadzenia wierzycieli wyznaczonego w celu głosowania nad układem mijało 169 dni (minimalnie było to 55 dni, a maksymalnie 575 dni). Przeciętny czas pomiędzy datą otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego a datą wydania postanowienia w przedmiocie zatwierdzenia układu wynosił 220 dni. Łącznie przeciętnie postępowanie restrukturyzacyjne trwało 254 dni. Jest to

⁵⁴ Mowa o badaniach prowadzonych na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, w ramach których przeanalizowano akta sądowe zakończonych postępowań restrukturyzacyjnych prowadzonych przez wszystkie polskie sądy restrukturyzacyjne z okresu od 1.01.2016 r. do 31.07.2019 r. Analizie poddano 91 spraw prowadzonych po otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego, co już pozwala na pierwszy wniosek z prowadzonych badań, gdyż to oznacza, że przez trzy lata obowiązywania przepisów Prawa restrukturyzacyjnego polskie sądy skończyły jedynie 91 spraw. Wyniki badań zostały przedstawione w publikacji A. Hrycaj, P. Filipiak, B. Sierakowski, *Postępowanie restrukturyzacyjne w praktyce sądów powszechnych*, Warszawa 2020. Na przewlekłość postępowań restrukturyzacyjnych jako czynnik, który istotnie limituje ich efektywność, wskazują również A.J. Witosz, D. Benduch, *Restrukturyzacja...*, s. 54.